

KULTÚRA

ROČNÍK XII. – č. 5

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

11. MARCA 2009

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,00 €

Udalosti, ktorými sa národy predstavili po prvýkrát svetu vo vlastnom štáte, si všetky kultúrne národy pripomínajú ako najvýznamnejšie medzníky svojich dejín. Pre nás takouto udalosťou je, a navždy aj zostane, vyhlásenie samostatného Slovenského štátu z vôle nášho národa 14. marca 1939.

Vtedy, pred 70 rokmi, sa v štátoprávnom zmysle naplnilo v samostatnom Slovenskom štáte sebaurčovacie právo nášho národa. Bolo to vyvrcholenie národnemancipačného procesu, ktorému zasvätili životné snaženia celé generácie našich národovcov, počínajúc bernolákovcami cez štúrovcov, Moyses i Kuzmány v memorandových rokoch 19-teho storočia, americkí Slováci a M.R. Štefánik v zahraničnom odboji počas prvej svetovej vojny. Ale aj po nej museli ľudáci pod vedením Andreja Hlinku spolu s národnými na čele s Martinom Rázusom pokračovať v politickom boji za naše národné zrovnoprávenie v Československej republike. A práve tento politický boj za autonómiu Slovenska v medzivojnovom období predstavoval záverečnú etapu kultúrneho a politického dotvárania novodobého slovenského národa, v ktorom na Slovensku pod Hlinkovým vplyvom a v priamej konfrontácii s pražským centralizmom, vyrástla nová generácia inteligencie a politikov. Títo potom, pod vedením Dr. Jozefa Tisu, boli schopní prevziať zodpovednosť za osud vlastného národa aj v kritickom dobe, keď Benešova malá česká imperiálna politika a zahraničnopolitická koncepcia úplne zlyhali. Pripomeňme si, že ľudácki politici vedení Dr. Jozefom Tisom preberali zodpovednosť za osud slovenského národa v dobe, keď ČSR opustená svojimi spojencami Francúzskom, Anglickom a boľševickým Ruskom, bola už

Výročie štátnosti

koncom septembra 1938 v Mníchove vydaná napospas agresívnym územným nárokom nacistického Nemecka a fašistickeho horthyovského Maďarska.

V tom čase o likvidácii zvyšku Československa okypťeného o Sudety už rozhodol Hitler. Jeho spojenec Horthy sa neuspokojil s našimi južnými krajinami odstúpenými Maďarsku pod nátlakom Viedenskej arbitráže, ale robil si nároky na zabratie takmer celého

ANNA MAGDOLENOVÁ

územia Slovenska. V takejto kritickom situácii ohrozenia našej národnej existencie bolo zjavné, že nás môže pred maďarskou agresiou a rozdelením slovenského územia medzi nenásytných susedov zachrániť len vyhlásenie našej štátnej samostatnosti.

Stalo sa tak demokratickou, ústavnou cestou na základe jednohlasného, legálneho rozhodnutia autonómneho Snemu Slovenskej krajiny 14. marca 1939. V tento, pre nás tak významný deň, po stručnej správe Dr. Jozefa Tisu o rokovaní v Berlíne, krátko po dvanástej hodine, poslanci autonómneho Snemu Slovenskej krajiny, vedomí si zodpovednosti za osud Slovenska sa jednohlasne rozhodli pre vznik samostatného Slovenského štátu. V júli 1939, s prijatím ústavy, dostal náš samostatný štát názov Slovenská republika. Snahu zjednotiť náš národ a zmobilizovať jeho sily pre budovanie vlastného štátu, bez ohľadu na triedne, politické a ideové rozdiely vyjadril Dr. Jozef Tiso, hneď po vyhlásení štátnej samostatnosti, vo svojom rozhlasovom prejave slovami: „Náš slovenský štát nezrodil sa z nenávisťi, ale z veľkej lásky k svojej a odhodlanej vôle pracovať a obetovať sa za svoj ideál.“

Isteže, slovenská štátnosť sa nezrodila v politickom vákuu, ale v reálnej geopolitickej situácii, v dobe, keď vrcholila všeobecná kríza európskej demokracie. Kým svetové mocnosti Anglicko a Francúzsko politicky uvoľňovali cestu expanzii nacistického Nemecka, boľševický Sovietsky zväz sa práve chystal uzavrieť s Nemeckom pakt, aby sa s nim zúčastnil na napadnutí a rozdelení Poľska. V takejto medzinárodnej situácii jedinou možnou garanciou samostatného Slovenska proti agresii fašistického horthyovského Maďarska bolo uzavretie Ochranej zmluvy s Nemeckom v marci 1939. Nemohli sme si jednoducho vybrať spojencov, keď mocnosti nás vydali napospas mocenskému vplyvu Hitlerovej Nemeckej ríši.

A predsa, z histórie i podľa autentického svedectva súčasníkov vieme, že 14. marca 1939 náš národ vykročil jedinou správnu cestou záchranu životov a zveľáčovania svojich duchovných i materiálnych hodnôt vo vlastnom štáte. Touto cestou sme dokázali kráčať vedení morálnou autoritou prezidenta Jozefa Tisu aj po rokovaní v Salzburgu v júli 1940, keď si Hitler diktátom vynútil rekonštrukciu slovenskej vlády v prospech radikálneho Tukovho krídla. Ani po tomto obmedzení suverenity Slovenskej republiky, aj napriek nevyhnutným ústupkom nemeckej moci, prezident Tiso a slovenská vláda nepripustili, aby sa naplno presadila vnútorná pronemecká opozícia vedená Tukom. Vďaka podpore, ktorú mal Tiso v HSES a v národe, dokázal zabrániť, aby bol na Slovensku uvedený do života národný socializmus podľa nemeckého vzoru.

(Pokračovanie na 5. strane)

Slovensko je čierna diera, v ktorej nenávratne miznú všetky rozumné myšlienky, jej gravitácii neunikne žiaden pokus o slobodné bytie a skončíme všetci v slovenskom jazyku, ktorý je fialový, drevený a napuchnutý ako jazyk obesenca. Tieto slová napísal demokrat, ktorý sa svojho času pred mojimi očami zhováral so slovenským prezidentom s rukou vo vrecku na nohavičiaciach a samozrejme, že mu tykal, hoci by mu prezident mohol byť otcom, nehovoriac o rozdielnosti spoločenského postavenia. Dotýčaný sa nehanbil vysloviť síce legitímnu, no mimoriadne obskurnú myšlienku, že preňho štát nepredstavuje nijakú hodnotu, pravda, mal na mysli iba štát slovenský, lebo všetky sily venuje boju o pofidérny štát globálny.

Tak to už na Slovensku chodí, existujú postavičky, ktoré sa cítia zvrchovanejšie než Slo-

Priesečníky

TEODOR KRIŽKA

venská republika a jej reprezentanti. Rozdávali a rozdávali rozumy, kade chodia, nielen doma, ale najmä v zahraničí. Tam sa najmä ponúkajú za koliesko do súkolia medzinárodných mocenských hier, neprekáža im ani rola psov štekajúcich v košiari, len nech sa za to platí. Veď byť demokrat, to dnes už nie je vec cti a presvedčenia, ale pre viacerých - džob.

Ich rodičia v päťdesiatych rokoch štekali podobne, len slovník mali iný - akože inak, marx-leninský a prosovietsky. Čo je zaujímavé, obe generácie nemali radi Štúra a štúrovcov, folklór bol pre nich nadávka a Jánošík právom popravený zloděj. Oni, ich deti s rovnakou vervou brešú liberálne, neomarxisticky, či neokonzervatívne, no najmä proamericky, resp globalisticky. Obdivujú takmer všetky okolité štáty a národy, najmä český a maďarský, majú potrebu, aby sa Slováci donekonečna ospravedlňovali za všetky hriechy sveta a ak mám byť presný, ústami jedného z nich futujú, že nás v dobyťčiakoch dávno nevievli niekam do nenávratna...

Demokrati, či novodobí nadľudia?

No, neviem na toto chrapúnstvo najst' spisovné slová. Posledne citovanému som pred rokmi povedal, že veru ja by som určite nepremrhal život uprostred národa, ktorý si nevážim a ktorý ma dokonca irituje k nenávisti. Lebo mne sa zdá slušné a poctivé rešpektovať stav a kultúru autochtónneho obyvateľstva, či by som sa ocitol v mongolskej jurte, eskimáckom iglú, indiánskom típi alebo hoci v chatrči prikrýtej banánovými listami. A ak by sa mi tam voľačo zdalo na môj nos príliš nevábné, pobral by som svojich pár sliviek a šiel kade ľahšie.

Ale oni nie tak. Oni sa neuspokojia, kým nebudú určovať osud väčšiny, aj keby po nich nezostal kameň na kameni. Spojia sa s čertom-diabľom, použijú akékoľvek intrigy, oprú sa o akúkoľvek cudziu mocnosť, len aby stáli na tribúne, pretáčali sa na obrazovke a hlavne uskutočňovali svoje prorocké vízie o globálnom šťastí, ale bez Slovákov.

Preto verím, že 70. výročie vzniku slovenskej štátnosti bude pre mnohých príležitosť uvedomiť si, že mať svoj štát znamená mať život. Ale aj to, že iba mať štát nestačí, ale treba v ňom ešte slobodne a zvrchovane konať.

www.kultura-fb.sk

Spoločnosť Andreja Hlinku SSI Korene I. MO Matice slovenskej

si Vás dovoľujú pozvať na slávnostnú akadémiu pri príležitosti 70. výročia vzniku I. Slovenskej republiky a 16. výročia vzniku II. Slovenskej republiky, ktorá sa uskutoční v sobotu 14. marca 2009 o 15,00 hod. v sále Wüstenrot Teatro na 1. poschodí, Trnavské myto 1 v Bratislave

Kresba: Andrej Mišanek

Dňa 23. februára sa v Zičho paláci uskutočnila konferencia, ktorú zorganizoval Inštitút pre verejné otázky (IVO) v spolupráci s Ústavom sociológie Maďarskej akadémie vied (MAV) a Ústavom pre výskum etnických menšín Maďarskej akadémie vied za podpory Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe. Mala dve časti, tajnú a verejnú. Tajnej časti, ktorá bola na Konventnej ul. 9 v Konzultačnom a informačnom centre energetiky, sa zúčastnilo len pár vyvolených ľudí. Na verejnej časti bolo medzi účastníkmi prítomných iba niekoľko takých, čo sa skutočne tešia z existencie samostatnej zvrchovanej Slovenskej republiky.

Názov konferencie bol Menšiny a národnostná politika v kontexte slovensko-maďarských vzťahov. Svoje názory predniesli: Pál Tamás (riaditeľ Ústavu sociológie MAV), László Szarka (riaditeľ Ústavu pre výskum etnických menšín MAV), Géza Jeszenszky (historik, bývalý minister zahraničných vecí MR a veľvyslanec MR v USA), Kálmán Petőcz (programový riaditeľ Fórum Inštitútu, bývalý veľvyslanec SR pri OSN v Ženeve), Štefan Šutaj (riaditeľ Spoločenskovedného ústavu SAV v Košiciach), Rudolf Chmel (riaditeľ Ústavu slavistických a východoeurópskych štúdií Karlovej univerzity v Prahe, bývalý veľvyslanec ČSFR v MR). Moderátorom bol Martin Bútora, čestný prezident IVO a bývalý veľvyslanec Slovenskej republiky v USA.

Áno, je pravda, že konferencia s takouto témou v tejto dobe a za účasti osobností z Maďarskej strany, ako to povedal pán Bútora, by mala veľký medzinárodný a diplomatický význam. O to prekvapujúcejšia, až šokujúca je neúčast' či ignorancia kompetentných reprezentantov Slovenskej republiky. Mladá slovenská historická veda už zhromaždila dostatok vedomostí na to, aby vedela nielen obhajovať postavenie Slovákov v dejinách, ale mohla by vyzdvihnúť aj ich autochtonnosť.

Maďarská strana zdôraznila potrebu spracovania problematiky medzinárodných konfliktov tak, ako boli prirodzené katastrofy spracované v prírodných vedách.

Maďarská národnostná politika nás trvalo predbieha a stavia sa do pozície partnera s prevahou. Obdobie od novembra 1989, v ktorom Slováci opäť využili svoje sebaurčovacie právo, maďarská strana prirodne

va k postupnej otrave arzénom. Zánik slovenskej menšiny v Maďarsku v predchádzajúcom socialistickom období a rozvoj maďarskej menšiny na Slovensku hodnotia skôr kladne. Maďarská strana predstavovala návrhy na konanie slovenskej vlády na juhu Slovenska. Problém vidia Maďari v rôznom „framingu“, (v tvorení obrazu) oboch strán a reklamujú jeho zmenu. Tu si však treba uvedomiť, že maďarský obraz histórie je v mnohom totožný s politikou maďarizácie vládných vrstiev v 19. storočí, pričom slovenský obraz

MÁRIA GYURCSEKOVÁ

Maďarsko-maďarónska konferencia v Bratislave

je spojený s počiatkami kresťanstva a štátnej moci v prvom tisícročí - to sa však odkrýva a zdôrazňuje iba v ostatnom čase. Maďarský obraz stojí na základných mytoch (nezmyselné spájanie hunského Atilu s maďarským národom, výmena krajiny za bieleho koňa, ignorovanie súvislostí vzniku uhorského štátu na tu už existujúcich kresťanských a politických základoch slovenskej štátnej tradície, nesprávne stotožňovanie mnohonárodného uhorského štátu s Maďarskom, popieranie násilnej maďarizácie národov Uhorska v 19. storočí atď.).

Akoby zástupca slovenskej strany pán Szutaj z Košíc, hovoril o politike status quo. Maďarská strana by isto s ohľadom na existujúce nadštandardné práva maďarskej menšiny na Slovensku pri súčasnom zdecimovaní slovenskej menšiny v Maďarsku uvítala potvrdenie a rozširovanie takéhoto status quo. Maďarská reprezentácia uvádzala, že od roku 1989 neexistuje koncepcia menšinovej politiky na Slovensku, čo vraj komplikuje situáciu - v skutočnosti sú tu len autonomistické snahy maďarských politikov. Pán Szutaj pozitívne hodnotil decentralizáciu samospráv, ktorá však, ako vieme, vedie k zakonzervovaniu status quo na južných územiach a k oslabeniu moci ústredných orgánov Slovenskej republiky. Skúsenosti s mocou miestnych samospráv sú pre uplatnenie práv miestnych Slovákov veľmi zlé.

Pojem liberalizmus je odvodený od latinského slova liber - slobodný. Týmto pojmom sa vyznačujú všetky ideologické prúdy, ktoré stoja na zásade osobnej slobody jednotlivca. Pramene liberalizmu siahajú do doby osvietenstva v 18. storočí, ktoré otvorene útočilo na transcendentné dogmy Cirkvi a hlásalo racionalistický prístup k skúmaniu a riešeniu problémov ľudstva. Šíriteľmi osvietenstva boli členovia slobodomurárskych lóží, ktorí bojovali proti Cirkvi. Osvietenci a ich potomkovia liberáli tvrdili, že len to je skutočné a pravdivé, čo možno vedecky dokázať a formulovať. Osvietenci síce uznávali, že človek je omylný, a práve preto nepokladali nijakú pravdu za definitívnu, ale na druhej strane hlásali, že všetko je relatívne a časom sa mení. Preto sa cítili ako jediní slobodní ľudia na svete, keďže neboli viazaní žiadnou dogmou, nijakou večnou pravdou. Cítili sa rovnými a teda aj bratskými s každým človekom. Heslá francúzskej revolúcie - sloboda, rovnosť, bratstvo sa stali jadrom slobodomurárstva. Tým, že voľno-myšlienkarští filozofi a osvietenci zavrhlí Božie zjavenie prostredníctvom Svätého písma, dali najavo, kam sa bude uberať myslenie ľudí v ďalšom období. Predstavitelia Katolíckej cirkvi už mnohokrát vo svojich prejavoch odsúdili túto nebezpečnú ideológiu, ktorá spôsobila mnoho zla ľudstvu. Za všetkých si dovoľím citovať slová Dr. Tisa, ktoré povedal v roku 1939 v Marianke vo svojej homilii: „Liberalizmus hlásal slobodu, voľnosť jednotlivcovu v podnikaní, v literatúre a v spoločenských spôsoboch života. Ukázalo sa však, že tieto heslá išli na úkor všeobecného dobra a

mnoho škodia samému jednotlivcovi, lebo voľnosť zostáva len silnému, bohatému, mocnému, kým ostatných necháva týmto napospas.“ Dr. Tiso v podstate vystihol podstatu tejto ideológie, ktorá pod pláštikom ľudských práv demoralizuje spoločnosť a človeka, ktorý sa tak stáva ľahko manipulovateľným zo strany mocných tohto sveta.

Po francúzskej revolúcii sa začali myšlienky liberalizmu šíriť po celej Európe a vrchol dosiahli v 19. storočí, kedy vznikla nová ideológia, ktorá hlásala dialektický materializmus. Bol to komunizmus, za ktorého zakladateľa sa považuje nemecký filozof Karol Marx, ktorý vyhlásil, že náboženstvo je opium ľudstva. Túto zhubnú ideológiu „nazvanú komunizmus, ktorá je v najväčšom rozpore s prirodzeným právom a ktorá, keby sa raz dostala k moci, spôsobila by úplný rozvrät práv a sociálnych a majetkových pomerov, ba úplný rozvrät ľudskej spoločnosti“, odsúdili mnohí pápeži. Medzi inými to bol pápež Lev XIII., ktorý v encyklike Quod apostolici muneris označil komunizmus za „zhubný mor, ktorý zasahuje mozog ľudskej spoločnosti a viedol by ju do skazy“, a jasne poznajúc situáciu, vyhlásil, že bezbožnícke hnutia máš technického veku mali svoj pôvod v onej filozofii, ktorá už po stáročia sa snažila odlúčiť vedu a život od viery a Cirkvi. Tým nepriamo dokázali súvislosť medzi liberalizmom a komunizmom, ktoré hlásali odluku vedy a života človeka od Cirkvi a jej učenia.

Heslá socializmu - bratstvo, súdružstvo, spoločnosť, boli len frázami, za ktorými sa skrývalo „vybičovanie egoiz-

mu jednotlivca, lebo namiesto bratského spoločenstva, hlásal sa záujem každého jednotlivca zvlášť, bez ohľadu na druhého.“ Ako správne predpovedal Dr. Tiso tento systém, postavený na triednej nenávisťi musel stroskotat a ukázať sa márnym a zbytočným.

Aký je však osud liberalizmu, ktorý prevláda v dnešnej spoločnosti? Na základe historických skúseností možno predpokladať, že aj táto ideológia postupne zanikne a ukáže sa ako zbytočná. Nepriame náznaky pádu liberalizmu môžeme nájsť v knihe Zjavenia apoštola Jána, kde sa v 6. kapitole hovorí o 4 bytostiach. Po bielom koni symbolizujúcom moc a slávu kresťanstva v stredoveku, nasleduje červený kôň, predstavujúci komunizmus. Po červenom koni prichádza na rad čierny kôň a jazdec s váhami, čo symbolizuje dnešný trhový mechanizmus. Podľa niektorých exegetov je čierny kôň symbolom hladu, ktorý môže nastať po kolapse svetového hospodárstva v dôsledku ekonomickej krízy. Posledný plavý kôň, ktorý symbolizuje smrť bude pravdepodobne znamenať vypuknutie 3. svetovej vojny, po ktorej nastane vláda antikrista.

Na záver môjho príspevku možno povedať, že tak ako komunizmus, tak aj liberalizmus pomaly ale isto speje k svojmu zániku, pretože je postavený na egoizme človeka. Ľudstvo, ktoré v prevažnej miere odmieta predstavu Boha podľa biblického učenia, tak speje k rozhodujúcej bodu svojich dejín - buď sa obráti a prijme Boha, alebo bude pokračovať v odboji a vzbure, čím si na seba privolá prest.

JÁN HODÚR

cionalistickú kartu a takisto je aj súčasná vláda nacionalistická, lebo Fico prebral rétoriku svojich koalíčných partnerov. „Starí Slováci“, (na rozdiel od starých Maďarov), „kráľ Svätopluk“ sú pre neho neprípustné pojmy.

Po prednáškach bola časovo veľmi obmedzená diskusia. Na otázku Jeszenszkému, ktorého predkovia údajne pochádzajú z Jasenovce, prečo so svojimi slovenskými koreňmi neobhajuje slovenské záujmy, tiež nebola odpoveď. Objektívne ladený diskusný príspevok Dr. Siváka bol

Maďarsko je posiate názvami, ktoré majú prapôvodne slovenské - slovenské korene. Prinajmenšom rozpačito vyznela teatrálna a arogantná, komická kreácia Mesežnikova po poznámke p. Vjazankovej o tom, že Slováci sú pôvodným obyvateľstvom Slovenska - takto sa správa osoba na Slovensku prichýlená...

Politici, ktorí sú v riadiacich funkciách vďaka hlasom národne uvedomelých Slovákov, by si mali neodkladne uvedomiť, že ak stratia svoju pasívitu ich dôvera, nebude ich mať kto voliť. Výhovorky vedúcich činiteľov o pasivite podriadených sú zvrátené.

Radikálni nacionalisti v Maďarsku zvyšujú svoje aktivity proti menšinám, množia sa útoky na viacerých miestach Maďarska proti Rómom, Židom a aj Slovákom. Pamätáme si na útoky voči Slovákom v obci Mlynky. O tomto sa nik ani len nezmenil na uvedenej konferencii. Hľadali vinníka tam, kde nie je. Je zaujímavé, že uznávaný sociológ Martin Bútora si ani len nespomenul na vyhlásenie Svetového židovského kongresu, v ktorom sa konštatuje, že sú znepokojení narastajúcimi prejavmi antisemitizmu v Maďarsku. Ronald Lauder, bývalý veľvyslanec USA vo Viedni a majiteľ spoločnosti CME a predseda svetového židovského kongresu, k danému stavu vyhlásil: „Takéto antisemitické výpady nesmú zostať bez odpovede. Proti nim je treba vystúpiť dôraznou politickou akciou. Nejde len o Židov, ale aj o Rómov a ďalšie menšiny. Takéto praktiky sú v demokratickej spoločnosti, ktorá chráni svoje menšiny, neúnosné“.

Páni, nehovoriť Vám nič tiež prehlásenie Zväzu židovských obcí v Maďarsku, že počet antisemitických výrokov a činov narastá a je im dávany priestor aj v médiách? V Debrecine vybilí okná na synagóge, sú fyzické útoky na Rómov, v poslednom období sa odohralo niekoľko vražd aj detí väčšinou so strelnou zbraňou. Zapaľujú sa domy, útočí sa zápalnými fľašami a granátmi. Maďarsko kritizuje aj Európska komisia a eurokomisár pre sociálne veci Vladimír Špidla, ktorý povedal: „Hľboko ma znepokojili správy o súčasných útokoch proti členom rómske komunity v Maďarsku.“

Váženi hostia uvedenej pseudovedeckej konferencie, čo takto pozrieť sa do vlastného zrkadla?

odmietnutý komentátorom - Bútorom - s tým, že „veď vy ste boli predsa expertom v Rade Európy za Mečiara“.

Obsah, vedenie a priebeh konferencie, ktorá mala dve časti, tajnú a verejnú časť, jednoznačne vyzneli protislovensky. Smutné a verne, že nie tragické, dôsledky bude mať neúčast' politikov, ktorí majú v pracovnej náplni obhajobu slovenských záujmov. Kde boli slovenskí historici, keď Martin Bútora popiera prítomnosť predkov dnešných Slovákov v oblasti Blatenského jazera, znevážil celoživotné dielo svetovo uznávaného odborníka Jána Stanislava a jeho publikáciu „Slovenský juh v stredoveku“, tvrdením, že pozná aj objektívnejších autorov. Sociológ Martin Bútora sa vyjadril k asimilácii Slovákov v Maďarsku, že to je iný problém ako maďarské menšiny na Slovensku. Tým vlastne poprel „podanú ruku“ zo strany Jeszenského, že slovensko-maďarské vzťahy sa modelovo riešia na vzťahu k menšinám slovenským v Maďarsku a maďarským na Slovensku.

Prečo nemal kto oponovať pánovi Szarkovi, keď tvrdil, že Maďari na juhu Slovenska sú autochtonní a Slováci v Maďarsku sú len prisťahovalci, a to napriek všeobecne známej skutočnosti, že autochtonní sú Slováci napr. v oblasti Peleša (Piliš), Blatenského jazera, napriek tomu, že

Podhlavičkou štátnej inštitúcie Slovenské národné múzeum - Múzeum židovskej kultúry vydal P. Mešťan v roku 2007 publikáciu s horeuvedeným názvom. Vyšla iba v anglickej verzii a čo je pozoruhodné bez registračného čísla Slovenskej národnej knižnice - ISBN.

V kapitole 2.2 Publikované knihy a protokoly (s. 65) sa P. Mešťan podujal „zhodnotiť“ o. i. aj moju publikáciu „Ján Vojtaššák - k procesu blahorečenia“ (2004), v ktorej som sa zaoberal niektorými invektívami historikov voči biskupovi.

Hneď v úvode kapitoly, P. Mešťan píše: „Publikácia od Stanislava Máječka, Ján Vojtaššák - k procesu blahorečenia je koncipovaná v neopopulistickom, rasistickom, klerikálne nacionalistickom a predovšetkým antisemitickom duchu napísaná na obranu Jána Vojtaššáka a glorifikujúca slovenský fašistický štát. Apológia holokaustu je zvlášť šokujúca. V akomkoľvek demokratickom štáte by sa publikácie ako táto považovali za šírenie pravokřídlového extrémizmu a rasizmu. Verejnosť by ich odmietla, ale vyšetrovali by ich aj súdy.“

Autorov slovník pripomína slovník najtvrdších komunistických prokurátorov. Kto pozná jeho minulosť a protikatolícke útoky v predchádzajúcich prácach, nie je prekvapený. Napriek tomu sa pokúsim reagovať vecne.

V úvode svojej publikácie som o. i. napísal: „Pre pravdivé poznanie občianskych postojov J. Vojtaššáka je treba analyzovať aj dobové celospoločenské pomery, ktoré jeho konanie ovplyvňovali a determinovali“. Citoval som niekoľkých autorov, ktorí sa k historickému vývoju vyjadrovali a ktorých doteraz nik nenazval antisemitmi, tobôž nie rasistami. Autor v svojom „hodnotení“ účelovo zmenil časti textu, alebo jednoducho zamlčal to, čo mu nevyhovovalo.

P. Mešťan píše: „Májek zakladá svoje názory na knihe Ivana Kamenca - Po stopách tragédie, podľa ktorej „židovskú otázku“ bolo treba nejakým spôsobom riešiť.“

Podľa Máječka boli židia zodpovední za sociálne zhoršenie a chudobu obyvateľstva. Židia maďarizovali seba a iných a boli nepriateľskí voči slovenským snahám, zaujali stanovisko maďarského revizionizmu, podľahli sionizmu a židovskému nacionalizmu.“

Áno, čerpám z knihy historika I. Kamenca a citujem z prác A. Štefánka, A. Kmeťa, T. G. Masaryka a P. Zaťka. Nikto však netvrdí, že za všetko boli zodpovední len židia. Analyzujú židovskú otázku ako historický problém na Slovensku, ako židia konali, ako sa ich časť na niečom podieľala, k niečomu prispela, k niečomu bola ľahostajná a podobne. Napríklad podľa I. Kamenca: „Židovská otázka v podobe problému dotýkajúceho sa takmer všetkých oblastí verejného života a čakajúca na nejaký spôsob riešenia sa vo svojej modernej podobe objavila na Slovensku približne v poslednej tretine minulého storočia. Prejavovala sa v hospodárskych, sociálnych a náboženských vzťahoch.“ (I. K. c. d. s. 7, 8); „...Drvivá väčšina tej časti židov, ktorí na Slovensku podľahli asimilačným tlakom, sa pomaďarčila po jazykovej i nacionálnej stránke.“ (I. K. c. d. s. 10); „Drvivá väčšina židovského obyvateľstva ostala až do roku 1918 k slovenským snahám úplne indiferentná niekedy pod vplyvom maďarizácie až nepriateľská.“ (I. K. c. d. s. 11, 12) Ďalej som citoval I. Kamenca, kde píše o vplyve predstaviteľov maďarského revizionizmu najmä na majetnejšie židovské vrstvy a o novom fenoméne židovského nacionalizmu - sionizmu. Túto analýzu Mešťan neuvádza, neoponuje.

A čo na to štátna správa?

Ad.: Pavol Mešťan - Antisemitism in Slovak politics (2003 - 2005)

Ďalej píše: „S odvolaním na Prof. Antona Štefánka, známeho sociológa, ktorý mal rasistické výhrady nielen voči Židom, ale aj voči etnickým skupinám na Slovensku, uvádza, že v minulosti boli Židia „medzi najhorlivejšími maďarizátormi“ a poukazuje na to, ako málo Židov sa v Uhorskom kráľovstve v roku 1910 hlásilo jazykovo k Slovákom: 4 969 zo 174 912 Židov, kým tento počet (174 912) platí pre celé Uhorské kráľovstvo, no nie pre Slovensko“ Ako Anton Štefánek v minulosti, tak aj Stanislav Máječek obratne využíva nevedomosť ľudí o podmienkach v danom období. Po prvé, v r. 1910 sa len 6 stredoškolských učiteľov na Slovensku odvážilo prihlásiť sa k slovenskej národnosti. Prečo teda sami Slováci zlyhávali pri hlásení sa za Slovákov?“

Sociológovia, ktorí dobre poznajú dielo A. Štefánka, úplne inak hodnotia jeho výroky. Je scestné a urážajúce obviňovať niekoho z rasizmu, keď odsúdil maďarizáciu na základe faktov. Slovenskí národní buditeľia, ale aj hlasisti, vrátane A. Štefánka, F. Houdeka, sa venovali hlavne antisemitizmu hospodárskemu, menej nacionálnemu a takmer vôbec nie náboženskému či rasovému. Preto vyzývali na zakladanie úverových spolkov, ľudových bánk, hospodárskych, priemyslových, potravinových spolkov a spolkov trpezivosti. Proti tejto konkurencii brojili niektorí Židia aj v novinách, kde obviňovali hlavne katolíckych kňazov. Jazyková a nacionálna asimilácia Židov s Maďarmi bola výhodná pre Židov, ale škodila slovenským záujmom a pomáhala presadzovať maďarské záujmy. Podporovala ju maďarská politika, a preto ju kritizovali národovci, Štefánek a ďalší. Mešťan opravuje Štefánka a tvrdí, že počet 174 912 Židov v r. 1910 na Slovensku sa týka celého Uhorska. Štefánek v knihe Slovenská vlastiveda III. na s. 91 uvádza údaje Židov v Uhorsku z knihy György Oláha z ktorých vyberám: v roku 1705 - 127 000; r. 1840 - 241 000; r. 1890 už 713 000; r. 1900 - 831 000; r. 1914 - 935 000 Židov. Štefánkove údaje sú správne aj podľa iných štatistik. Je známe, že štatistiky sa robili v prospech maďarskej národnosti, takže počty Židov mohli byť ešte vyššie. Podobne aj počty Slovákov, uvádzané v maďarských štatistikách, sú skreslené, nízke a zneužili ich Maďari pri Viedenskej arbitráži.

P. Mešťan pokračuje: „Mali by sme poukázať, že v skutočnosti to neboli Židia, kto bol najviac zodpovedný za maďarizáciu, ale katolícka cirkev! Všetci protizidovskí autori sa snažia tento fakt utliť. Katolícka cirkev patrila napokon „Uhorskému kráľovstvu“, to znamená, bola maďarská okrem hrstky slovenských predstaviteľov. V r. 1910 bolo z celkového počtu cirkevných zamestnancov na Slovensku 541 Slovákov, ale 3 074 Maďarov (Tiso sám hovoril po maďarsky dokonca aj po roku 1918). Boli Židia zodpovední za tieto počty Maďarov medzi predstaviteľmi Cirkvi? Cirkev maďarizovala kostoly, školy a združenia.“

Také obvinenie Katolíckej cirkvi som ešte nepočul. Po prvé Katolícka cirkev nepatrila Uhorskému kráľovstvu ani za najtvrdšej maďarizácie, ale časť kléru bola aj na Slovensku maďarskej národnosti a časť sa pomaďarčila a tá prispievala tiež k maďarizácii. Aj to patrí do smutnej kapitoly maďarského útlaku. Napriek tomu bolo dosť kňazov, katolíckych i evanjelických, zásluhou ktorých sa slovenská národná identita uchovala a viera upevnila.

V kostoloch sa hlásalo Slovo Božie predovšetkým v slovenčine. Veľkým nezmyslom je v tejto súvislosti poukázať na to, že Tiso hovoril aj po roku 1918 po maďarsky. Nielen on, ale aj ďalšie významné slovenské osobnosti hovorili po maďarsky a podľa situácie aj inými jazykmi.

Na základe citátu T. G. Masaryka o licenciách Židov na predávanie alkoholu Mešťan rozvádza úvahu, že za svoju biedu si bol vinný slovenský ľud sám, lebo pil a Židia zbohatli preto, lebo nepili. Cituje výrok Viliama Paulinyho-Tótha spred 120 rokov: „slovenský národ je sám svojim najhorším nepriateľom ...lebo tým, že má hlavu ohľúpenú pálenkou ... odsudzuje sa sám svetu a jeho pokroku, je hlavnou príčinou úpadku slovenského národa, z ktorého ak sa sám nedostane, iste ho nedostane nik iný“.

Je to veľmi zjednodušený pohľad a príčin bolo samozrejme oveľa viac. Museli by sme hovoriť o deravej legislatíve, monopolnom postavení, korupcii, protekcionárstve, úžermectve, krátení daní, o vplyve na celú spoločnosť, keď 3,5 % občanov vlastnilo cca. 45% národného majetku, atď.

P. Mešťan chce vedieť, kto mal zisk z pálenky: „Nehovoriac o skutočnosti, že by sme sa mali spýtať, kto vyrábala pálenku a mal zisk z tejto činnosti a kto v skutočnosti bol zodpovedný za hospodársku, ekonomickú a sociálnu situáciu Slovenska a za biedu slovenského ľudu.“ Nepriamo mu odpovedá L. Lipscher v knihe Židia v slovenskom štáte 1939 - 1945, na s. 83, (1992): „Pred rokom 1939 bolo do 50 % družstevných a takmer 100 % priemyselných liehovarov v židovských rukách. ... Najmenší záujem prejavil slovenský kapitál o arizáciu páleníc a líkerok.“ Kto mal teda zisk z tejto činnosti?

Pokiaľ ide o Masarykove výroky, tak oveľa radikálnejšie sa vyjadril k slovenským Židom v Bystrici pred hlasistami v roku 1897: „Antisemitizmus je oprávnený na Slovensku. Židia sú nástrojmi vlád a špatnej administrácie. V Židoch je stelesnený ľziliberalizmus Uhorska. Židia stoja u vás všade, bez výnimky, proti kultúrny snahám ľudu. Židia úžerničia u vás. Ľud treba vymáhať z pod jarma alkoholizmu a židovského kapitálu.“ (R. Klobucký, Hlasistické hnutie: národ a sociológia, s. 131, 2006. Výrok je zo Šrobároho rukopisu.) Podľa autora Masaryk tento antisemitický postoj o 13 rokov zmiernil vplyvom spoločenského vývoja, keď chcel, aby Židia asimilovali so Slovákami.

Mešťan ďalej píše: „Májek hovorí, že židovský problém dosiahol bod „v ktorom sa musel riešiť“. Nikto však nechcel tragédiu 2. svetovej vojny. Stalo sa im to, lebo boli Židia a žili v strednej Európe, nie kvôli slovenskému štátu, alebo Tisovi.“

Bolo by prinajmenšom slušné uvádzať pravdivý text, ktorý som napísal a je nasledovný: „Z uvedeného vyplýva, že židovská problematika na Slovensku čakala na riešenie. Nikto si však neželal riešenie, ktoré prebehlo v celej Európe počas 2. svetovej vojny pod silným nátlakom nacistického Nemecka. Táto tragédia teda nebola izolovanou slovenskou záležitosťou a nepostihla Židov preto, že Slováci mali svoj štát a Tiso bol jeho prezidentom. Postihla ich preto, že boli Židmi a žili v strednej Európe. Ale i tak ostane smutnou kapitolou v dejinách Slovenskej republiky.“(c. d. s. 7) Takže som nenapísal, že židovský problém sa

„musel riešiť“ práve počas 2. svetovej vojny, ktorá samozrejme bola tragédiou nielen pre Židov. Aj v ďalších riadkoch P. Mešťan pokračuje v dezinterpretácii mojich slov. Takúto metódu odmietam.

Pri obviňovaní biskupa Mešťan neprinesol nič nové, na čo by som v publikácii nebol reagoval. Zhrozil som sa zvlášť nasledovnej vety: „Májek sa ďalej pokúša vyvrátiť obvinenie, ktoré trestné súdy uviedli proti Vojtaššákovi po obnovení Československej republiky.“ Týmito slovami P. Mešťan de facto obhajuje komunistické súdnictvo 50 tých rokov, proces s tromi katolíckymi biskupmi - J. Vojtaššákom, M. Buzalkom a P. Gojdičom. Že to bol súd pro-

ti Katolíckej cirkvi, dokazuje výrok L. Holdoša, ktorý pred procesom na základe inštrukcií ÚV KSC povedal: „...Musíme Vatikán postaviť do takého svetla, že podporuje Ameriku a jej cieľe, teda je proti ľudu, proti jeho budúcnosti, proti Sovietskemu zväzu a je za vojnu. ... Jedna z hlavných myšlienok procesu by mala byť, že vedenie cirkvi za všetkých režimov stálo proti ľudu, zaujímalo vždy protiludový postoj. Cirkev za všetkých režimov bola sluhom buržoázie.“

Treba hľadať pravdu a zdôrazňujem, že mne išlo o hľadanie pravdy o biskupovi J. Vojtaššákovi a v tom hodlám pokračovať. Dovolím si len pripomenúť, že podobne ako mnoho iných kňazov - trpiteľov pre vieru za komunistického režimu, tak aj Boží služobník Ján Vojtaššák, bol v roku 1990 v plnom rozsahu rehabilitovaný a v roku 2003 bol začatý proces jeho blahorečenia.

STANISLAV MÁJEK

Kresba: Andrej Mišanek

TEODOR KRÍŽKA

Ďaleké vraždy

*Obloky zvonja, akoby si pripíjali
dajakí hluční, neprítomní hostia.
Na nebi dravec zvíja do špirály
priezračné vlasy vetrov, čo sa postia.*

*Strieľajú v dialke, vyťahujú zátky
na fľaškách s karminovým vínom.
Tak prečo matky plačú celé sviatky...
Na akú cestu zamávali synom...*

*Horúci vzduch je ako päť a drví
nadšenie v dychu ako úder peru.
Strieľajú zátky z fľašiek plných krvi,
čuduj sa svete, opäť v mene mieru.*

*Akýsi ostrý nôž ma v hrudi štvrtí.
Ďalekou cudzou horkou krvou moknem.
Strieľajú zátky z temných fľašiek smrti
na kare, až sa chvie sklo mojich okien.*

*Ďaleký blízky Boh mi plače na sklá
oblokov slzami a ich prúd mi steká
po hrudi, ktorá ako pohár praskla
na mieste, kde sa zahatala rieka.*

*Vytryskol prúd a z rozovretej skaly
napili sa a osviežili hostia.
Na nebi dravec zvíja do špirály
priezračné vlasy vetrov, čo sa postia.*

Z času načas treba urobiť akúsi inventúru a oprášiť staré pravdy. Hádám nepošpiníme svätostánok našej histórie viac, ako ho špinia niektorí z profesionálnych historikov, ak sa dotkneme otázky zaužívaného pomenovania našich historických reálií, vrátane pomenovania veľkej a mocnej ríše kráľa Svätopluka. Nie, nepôjde nám o „pomenovanie“, tých zažili naše dejiny až-až, iba o inakšie poukladanie známych či menej známych faktov.

Okolo roku 950 pomenoval túto ríšu byzantský cisár ako hé megalé Moravia, čo sa prekladá ako Veľká Morava, ale pokojne môže ísť aj o vzdialenú či minulú Moravu. Známý ruský kronikár Nestor okolo roku 1110 (ktorý mal k udalostiam zo Svätoplukových čias bližšie, ako dnešní historici a mal k dispozícii pramene, ktoré my nemáme) hovorí o „Slovenskej zemli“ a o „slovenských kniežatiach“. Jazyk, ktorý používali Slováci dosledne uvádza ako slovenský nielen u Nestora, ale aj v legendách z čias sv. Metoda a v dobových pápežských listinách ako „sclavorum“. Ktovie však, ako túto ríšu menovali samotní jej obyvatelia?

Jeden z nich, Mojsej Uhrin umrel v roku 1043 a jeho pozostatky, ako jedného z prvých kanonizovaných svätcov nášho národa, sú uložené v kyjevskej Pečorskej Lavre. Narodil sa v roku 983 na východnom Slovensku, ktoré vtedy, a ešte ani v čase jeho smrti, nebolo pod správou starých Maďarov. Okolo roku 1050 prechádzala „slovensko-maďarská“ hranica južne od Michaloviec a Trebišova. Maďari sa až v priebehu 30. a 40. rokov 10. storočia dostali na líniu Bratislava - Hlohovec - Nitra - Levice - Veľký Kráľov - Lučenec - Rimavská Sobota - Turňa - Michalany. A až pred koncom 11. storočia sa dostala k dnešnej slovensko-poľskej hranici.

A on napriek tomu umiera ako Uhrin, Uhorský. Prečo?

Za pravdu sa berie, že pomenovanie Uhor, Uhorsko priniesli k nám starí Maďari. Bolo to však naozaj tak? Náš zabudovaný historik F. Sasinek, ktorý sa odvoláva na Monumenta Germaniae Historica, vydané v Hannoveri 1878, ako aj na Poliaka Augusta Bielowského, Monumenta Poloniae Historica, Lwow 1864, tvrdí, že „názov Uhor znamená Maďara a prinesený bol k Dunaju až Arpádovcami, to je blud. Ten názov už dávno pred Arpádmi slýchaný bol v Európe“ a aj súčasníci sa zhodujú na to, že Uhorsko je geografický pojem, dávno známy v strednej Európe pred príchodom starých Maďarov. Napokon nijaký z ich kmeňov sa nevolal „Uhor“, ich mená boli takéto: Nyék, Megyer, Kurt-Gyarmat, Tarján, Kér, Jenő a Keszi.

Skúsme sa pozrieť na vec inak. Základom slova Uhor, Uhorsko je evidentne „hor“ nepochybné súvisiace s „horami“ (kam u nás radíme aj „lesy“, spievame o hore a myslíme na les, háj) a tento základ sa nachádza aj v ďalších slovách. Historik Cyril Hromník, Slovák žijúci v Kapskom Meste, hovorí o dravidských odborníkoch na výrobu kovov, ktorí „v styku s našimi predkami, karpatskými Horalmi, uhnietli prapôvodných Slovenov“. (Cyril A. Hromník, Sloveni: unde orti estis? Slováci, kde sú vaše korene?, www.jsm.snj.sk) Podľa Sasinka (ale aj našej známej z chorvátskeho Trogira, ktorú neučili dejepis u nás, ale v Chorvátsku) obyvateľmi „severnej zeme pri Váhu“ boli Bieli Chorváci - Horvati, rovnako so základom „hor“. Prečo sa potom zdráhame čo i len pomyslenia, že „slovo ‚Uhry‘, ‚Ungarn‘ pochádza od slovanského mena ‚U gory‘ (hory)“, čo tvrdia aj českí autori Obrázkových dejín národa československého z roku 1924, Antonín Mach a František

MARIÁN TKÁČ

K pomenovaniu našich historických reálií

Hrnčír? Pomenovanie „Ug(o)ra“ nachádzame aj u Jána Stanislava. Iný starší autor, Ján Zigmundik, ktorý vydal v Trnave roku 1923 zaujímavú knihu Či Maďari zaujali Uhorsko a či založili uhorský štát?, dokonca pomenoval epochu „od roku 820 až do roku 972“, teda od kniežaťa „Mojmíra I. až po knieža Gejzu, otca sv. Štefana“ drevným uhorským kráľovstvom, teda Starým Uhorskom.

Možno že učení historici mávnu rukou, ak sa zase odvoláme na Sasinka, ktorý v svojej dobe naozaj vedecky, to znamená na základe prameňov prichádzal k záveru, ktoré sú minimálne povšimnutia hodné aj dnes. Napokon: čo je pravda? Podľa jeho práce Slováci v Uhorsku, Turčiansky Sv. Martin 1902, „Uhorsko (Silvania) medzi Karpatmi a Dunajom delilo sa na Biele a Čierne, čili na Horné a Dolné Uhorsko“ a „toto delenie znala takrečená Kniha Setepennaja (vydaná v Petropoli 1747), ako aj Zemeписec Ravnennásky, cisár Konstantin i Ademar“. Podľa Zigmundika išlo o kráľovstvo skladajúce sa „z troch ináč osobitných, ale spolupatriacich čiasťok, ako to z iných dejepisných miest drevných letopisov sa ľahko doplní“ dá: z Panonskej, Bielouhorskej a Čierouhorskej marky“.

Pokiaľ ide o Panóniu, tak sa nazývala stará rímska provincia, ktorej podľa Stanislava „najväčšia časť bola osídlená Slovákmi. Máme historické svedectvo, že Slovania osídlili Panóniu pred Pribinom a Koceľom“. „Okolie Blatenského jazera sa dokonca volalo Slougenzin marcha“. Pomenovanie Biele Uhorsko (dnešné Slovensko) odvodzuje Zigmundik od názvu Bulgaria v uhorských letopisoch pochádzajúcich z rokov 900 - 1300: „Prepisovateľa syllabu ‚ie‘ chybné čítali ako písmeno ‚u‘, a tak z Bulgaria vzniká Bielgaria - Bielgoria - Bielugria, teda Biele Uhorsko. Takto sa nám otvorí „brána do drevnej histórie uhorskej a naši uhorskí letopisci uvedú sa v súhlas s inozemskými letopiscami“. Napokon podľa Zigmundika je Čierne Uhorsko „stará Dácia“, dnešné východné Maďarsko, severná časť Srbska a severozápadná časť Rumunska.

Bez ohľadu na „hodnovernosť“ uvedených prameňov, podľa čirej logiky Uhorsko rovnako ako Panónia muselo byť názvom územia, ktoré si sedem staromaďarských (nie teda starouhorských či staropanónskych) kmeňov osvojilo, keď na dané územie vstúpilo, rovnako ako meno, slovnú zásobu, aj náboženstvo jej obyvateľov. Napokon už sme uviedli, že nikto z sedem maďarských kmeňov sa nomenoval ani Panon, ani Uhor. Ti všetci, ktorí „zaujímali vlast“ v onom legendárne vypočítanom roku 896, teda dva roky po Svätoplukovej smrti, sa len dodatočne stali Uhrami a ešte skôr Panónmi.

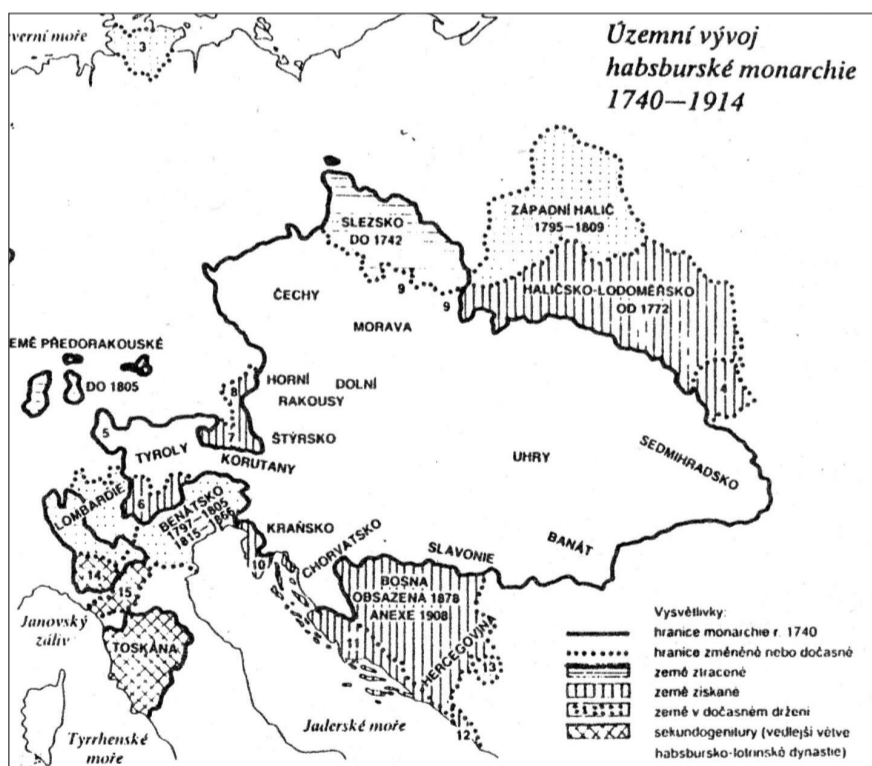
V najstaršej uhorskej legende Život svätých pustovníkov Svorada vyznávača a Benedikta mučeníka, napísanej najneskôr v roku 1068, sa ani raz nespomína Uhorsko(!), iba Panónia. Podľa Väčšej legendy svätého Štefana kráľa, ktorá vznikla okolo roku 1080, prišli Uhrí do Panónie, uvá-

dza sa „panónske kráľovstvo“. Panónia je „rodiskom svätého biskupa Martina“ a „odľahlejšie končiny Uhorska“, teda kraje „pri horách“ (u hôr), sa uvádzajú v súvislosti s činmi sv. Svorada a Benedikta. V Menšej legende svätého Štefana kráľa asi z roku 1095 (pričom podľa Sasinka bola táto legenda napísaná skôr ako Väčšia) sa Štefan označuje výlučne za „kráľa Panónov“. Povzdruje to, že starí Maďari len postupne, od juhu „zaujímali“ vlast, na sklonku 9. storočia prišli najprv do Panónie a až potom, v priebehu možno sto rokov obsadili aj „krajinu pri horách“, „odľahlejšie končiny“: Uhorsko.

Ak o „predmaďarskom“ pomenovaní Panónie nepochybujeme (bola rímskou provinciou), nemožno spochybniť fakt, že Maďari toto meno „našli“ a v najstaršej legende z roku 1068 sa iné pomenovanie „ich“ územia ani nepoužíva, prečo by to nemalo byť rovnako v prípade Uhorska? Až keď sa zmocnili „odľahlejších končín“, prisvojili si meno Uhorsko najskôr preto, že bolo väčšie a azda aj preto, že bolo bohatšie ako Panónia (zlaté a strieborné bane). A neskorší potomkovia starých Maďarov si meno Uhorsko natoľko privlastnili, že svet dnes už ani len nešípi, že Uhorsko (Hungaria) to nebolo a nie je (len) Maďarsko, a že v roku 1918 Uhorsko

pod jej stálu ochranu, je niekde chyba. To predsa nemôžu byť „jedni a tí istí Uhrí“. Zatiaľ čo prví, „bývajúci v panónskej krajine“, teda na juhu, boli Tarjánmi, Kérmi či Kesziovcami a ďalšími, a do Panónie len nedávno dorazili a ešte dlho boli pohanmi, takže vôbec pri nich nemožno hovoriť o „úcte“ k Bohorodičke. Tí druhí, Uhrí z územia „pri horách“, boli k úcte voči Bohorodičke vedení misiou Konštantína-Cyriľa a Metoda, pričom je takmer isté, že táto misia len úctu starých Uhrov - Slovákov k Bohorodičke ešte viac prehĺbila, pretože ako dnes už vieme, predchádzali jej iné misie. Ani jeden zo stredovekých svätcov „od nás“ sa neopiera či neodvoláva na čo i len jeden zo siedmich staromaďarských kmeňov.

A čo mince? Nesvedčia o posune v pomenovaní štátu, na čele ktorého sa v roku 1000 ocitol kráľ Štefan (pôvodne Vajk možno od mena Václav), aj zmeny v textoch na minciach? Na Štefanovom denári, ktorý našli v roku 1939 na ostrove Gotland vo Švédsku, ešte pomenovanie štátu chýba, na líci je text EPHANUS REX a na rube: RESLAVVA CIV. (Nie je symptomatické, že pravosť tejto striebornej mince oficiálne maďarská numizmatika nechce uznať? Veď to by potvrdzovalo výsadné postavenie mesta s menom náramne pripomínajúcim Bratislavu: /B/RE-

definitívne zaniklo. Dokonca aj u nás sa zvykne chybné prekladať Uhor ako Maďar, ale aj naopak: rakúsko-maďarské vyrovnanie ako rakúsko-uhorské vyrovnanie. Je to rozdiel oproti súčasnosti, keď už Maďari nepreberajú ani osvedčené cudzie pomenovania ako napríklad „hokej“, ale ich akadémia promptne dodá nové meno pre túto všeobecne známu hru, novotvar „jégkorong“, čo doslova znamená „ľadový puk“.

Posuňme naše úvahy ešte ďalej. Ak sa v 1. odseku Väčšej legendy svätého Štefana kráľa uvádza, „že Boh vo svojej добрôte pohliadol láskavým zrakom na synov zatratenia a nevedomosti, na ľud drsný a nestály, ktorý ani nevedel, že je Božím stvorením, teda na Uhrov, bývajúcich v panónskej krajine“ a v 10. odseku sa dozvedáme, že „úcta a sláva“ Panny Bohorodičky Márie „je medzi Uhrami taká veľká“ a že Štefan svoje kráľovstvo „odovzdal“

Aj mince teda potvrdzujú, že ťažisko tisícročného kráľovstva na strednom Dunaji sa presúvalo z Panónie a dnešných východomaďarských púšť „pod hory“, teda do Zigmundikovo a Sasinkovo Bieleho Uhorska, až napokon celé toto kráľovstvo bolo počas tureckej okupácie iba dlhým rezancom od Košíc a Krakova cez Bratislavu, Burgenland a Záhreb k moru s Máriou ako Patrónkou práve tejto časti kráľovstva.

A ako napokon vyhodnotiť pohľad na mapu habsburskej monarchie z roku 1740, na ktorej sú vyznačené tieto jej „súčasťi“: Čechy, Morava, Horné a Dolné Rakúsko, Štajersko, Tirolsko, Korutansko, Kraňsko, Chorvátsko, Slavonsko, Banát, Sedmihradsko a Uhorsko? Fakt, že sa nezachovala nielen na mapách, ale ani územno-správne osobitne pomenovaná jednotka na území dnešného Slovenska (jeho južné hranice oficiálne uznala až mierová zmluva v Trianone, na budúci rok bude tomu 90 rokov) môže mať viacero vysvetlení. No nie je najpravdepodobnejším z nich, že historická Samova ríša, Nitrianske kniežatstvo, východná časť (Veľkej) Moravy, ako aj údelné kniežatstvo uhorských kráľov do 13. storočia, ktoré napokon dalo meno celému kráľovstvu, boli na území, nazývanom Uhorsko už od pradávna a menili sa len názvy štátnych útvarov, ktoré na ňom vznikali a zanikali? To, že na tomto území od určitého času okrem Slovenov - Slovákov žilo aj sedem staromaďarských kmeňov (ktorí nazývali pôvodných Uhrov „Tótmí“ v zmysle „ľudia“; to preto neskorší Maďari s obľubou tvrdili opak: „Slovák nem ember“) a následne aj iné etniká, mení niečo na pomenovaní územia?

Pôvodní Sloveni - Slováci - Tóti sa celkom prirodzene cítili Uhrami, hovoriacimi po slovensky až dovtedy, kým si toto pomenovanie pre seba a pre svoju reč nezačali privlastňovať výlučne len Maďari. A súběžne s prvými takýmito príznakmi objavil sa aj prvý pokus uhorských jakobínov v závere 18. storočia o osobitné vyčlenenie „Slovenska“ (ale aj „Maďarska“, „Ilýrska“ a „Valaška“) z rámca Uhorska. Tvrdím, že dnešný názov „Slovensko“ (ale ani „Panónia“) nie je na mapách z čias habsburskej monarchie len preto, že práve toto územie sa menovalo Uhorskom a jeho súčasťou bola aj historická Panónia. Nie, nejdeme vydierať, ale ak by sme odmietli túto tézu, prihlásili by sme sa celkom prirodzene k jej opaku. Tým je, že Slováci sa skadesi vynorili počas neskorého stredoveku a že Slovensko nie je nič iné ako „Felvidék“.

Napriek mnohým iným názorom navrhujem rozlišovať medzi menom etnika (národa): to sú Sloveni (starí Slováci), pomenovaním krajiny - Uhorsko - a názvom štátu. Ten sa podľa Porfyrogeneta v časoch Svätopluka nazýval Veľká Morava. Keďže tento názov „sa už všeobecne presadil“ v európskom historickom povedomí“ a teraz neriešme, prečo má autor tejto myšlienky Titus Kolník pravdu, je otázka, do akej miery by bolo užitočné pokúšať sa ho vymeniť. A ak vymeniť, tak buď podľa mena etnika, ktoré ho obývalo, alebo, a to prirodzenejšie, podľa prastarejšieho pomenovania krajiny - no Veľká Morava zas by nebola „naša“, ale „uhorská“ a teda...? Ale áno, uhorská je naša, uhorské tradície sú naozaj väčšie naše, ako maďarské.

V každom prípade by sme sa však mali usilovať dostať do „európskeho historického povedomia“ logické prepojenie: významným štátom starých Slovákov (Slovenov), žijúcich v Uhorsku, bola v 9. storočí ríša nazývaná Veľká Morava. A ďalej: Uhorsko (Hungaria - Hungaria) v roku 1918 zaniklo a jeho dedičmi sú Slováci a aj Maďari.

(Dokončenie z 1. strany)

Dobre vieme, a môžeme byť právom hrdí na to, že novopohanská nacistická ideológia nikdy neprenikla do života našej spoločnosti. Nikdy neprenikla do školskej výchovy a neovplyvnila našu kultúru tak, ako neskôr v desaťročiach budovania socializmu tzv. historický a dialektický materializmus a vedecký komunizmus. Vďaka tomu, že väčšina zjednoteného národa ostala verná svojmu kresťanskému presvedčeniu, našim národným a demokratickým tradíciám, nemeckému diktátu sme sa snažili, a zväčša aj dokázali, odolávať vo všetkých oblastiach nášho života.

Z dôvery v pomoc Božiu, morálnu autoritu a štátnickú múdrosť hlavy štátu Dr. Jozefa Tisu sme čerpali odvahu utvárať si sami svoj osud vo vlastnom štáte, zachovať si nezávislé súdnicstvo, rozvíjať svoje národné hospodárstvo, školstvo, kultúru, minimalizovať účasť vo vojne a ochraňovať životy svojich spoluobčanov aj vtedy, keď v celej Európe tieto hodnoty ničila vojnová povíchnica.

Poučení dejinami vieme, že jedine naša štátna samostatnosť nám umožňovala v prvej Slovenskej republike hájiť existenčné záujmy nášho národa, nadväzovať na naše národné a kresťanské tradície a presadzovať sociálnu spravodlivosť v zmysle kresťanských zásad. Ochrana našich národno-štátnych záujmov v ideovej

Výročie štátnosti

K 70. výročiu vzniku Slovenského štátu

rovine vyžadovala potláčať čechoslovakizmus, vzdorovať hungarizmu, odmietat nacizmus, eliminovať rozvrtný vplyv komunizmu, čo sa až do vypuknutia povstania v auguste r.1944 slovenskej vláde vcelku darilo. Podobne ako tomu bolo všade v Európe, kde dominoval vplyv Nemeckej ríše, najväčším ústupkom jej moci boli deportácie našich židovských spoluobčanov na práce do nemeckých táborov. I keď tieto transporty zo Slovenska boli zastavené hneď, ako prenikli prvé podozrenia o neľudskom zaobchádzaní so Židmi vo vyhladzovacích táborech, ostáva zodpovedať otázku, či vôbec bolo v moci vlády a prezidenta SR úplne zabrániť vyváženiu Židov? Či bolo možné, pod bezprostredným vplyvom nacistického Nemecka a uprostred vojnovy kataklizmy, zachovať Slovensko, až do skončenia vojny, ako oázu demokracie, mieru a pokoja pre všetkých jeho občanov? Ak to nebolo možné, o to väčšia naša vďaka a úcta patrí tým, ktorí sa snažili chrániť životy a zveľaďovať duchovné i materiálne hodnoty aspoň v takej miere, ako sa to dalo v čase vojny a pod mocenským vplyvom Nemeckej ríše. Pod vedením prezidenta

Jozefa Tisu naša politická reprezentácia podporovaná národom dokázala presadiť, aby naša účasť vo vojne bola symbolická a vojnové straty minimálne, aby ľudské životy nestratili svoju hodnotu, aby slovenská ekonomika prosperovala a z našej chlebovej podstaty neukrajovali votrelci, aby sa rozvíjalo naše školstvo a národná kultúra tak, ako nikdy predtým, a ducha nášho národa nerozkladali cudzie pohanské ideológie nacizmu a komunizmu.

Tento zážitok našej vlastnej štátnej samostatnosti sa hlboko vryl do slovenskej duše. Ostal v nej zakotvený aj vtedy, keď v povojnovom usporiadaní Európy už víťazné mocnosti nenašli pochopenie pre slovenskú samostatnosť. Jej zážitok už nebolo možné vymazať z pamäti národa ani násilným odvečením tisícov Slovákov na otrocké práce do sovietskych gulagov, zastrešovaním, prenasledovaním a žaltarovanim zástancov slovenskej štátnosti. Potu-piť tuto ideu a navždy ju zniesť zo sveta sa pokúsili Benešovi poskoci a Stalinovi sluhovia justičnou vraždou nášho prvého prezidenta Dr. Jozefa Tisu, ktorý bol živým symbolom slovenskej štátnej samostatnosti. Naplnili sa však proročné slová

básnika Gorazda Zvonického, ktoré vyslovil po jeho poprave:

„Nie, samostatnosť s tebou neumrela, len pokryli ju povojnové rupy, vtelila sa do národného tela a prebudí sa z dmy.“

A skutočne, idea štátnej samostatnosti, driemajúca v našom národe sa už po prvom oslabení komunistického teroru začala preberať z mrákot. Najprv čiastočne uzákone-ním Slovenskej socialistickej republiky v rámci československej federácie v r.1968, a potom, po rozpade komunistického impéria sa úplne prebudila k životu vyhlásením samostatnej Slovenskej republiky - 1. januára 1993. Znamená to, že ani polstoročný komunistický teror a premývanie pamäti nášho národa cudzími ideológiami čechoslovakizmu a proletárskeho internaciona-lizmu nedokázalo zničiť túžbu po slovenskej štátnej samostatnosti zasiatú do našich sŕdc pred 70 rokmi - 14. marca 1939.

Preto veríme, že 14. marec nám dal Pán, aby sme ako kultúrny národ, každoročne v tento deň, s úctou a vďakou spomínali na tých, ktorí sa bez výhrad a nezištne dávali do služieb nášho národa, a prinášali obeť na oltár vlasti, aby nás priviedli k štátnej samostatnosti.

Je to tiež deň vďaky vzdávania Bohu, ktorý Slovákom ráčil po tisícročnom ťažkom utrpení láskavo vrátiť slobodnú zachru, aby sme žili na nej jarma pozbavení, vo svojom vlastnom štáte.

Mercedesy a preukaz

V čase okupácie dedinu Jasiony preslávila krása Mariany Cebulownej, odvaha Józka Bartosa a zúfalstvo Antonina Kozla.

Na začiatku bola krásna.

Marianinou krásou sa nadchýnali už v jari pred vojnou huláni, ktorí prišli do Jasionova na manévre. Nahovárali si ju dvaja kadeti, vraj aj sám rotmajster. V jeseni Nemci rozbili hulánov. Marianinu krásu objavil aj nemecký vojak, poddôstojník zo Sliezska, Hans Klopffe. Prichádzal k nej z neďalekého Zawichosta, kde bol ubytovaný. Prinášal jej maslo a čokoládu z vojenských pridielov.

V tom čase Józek Bartos, partizán ako sa patrí, nosil za opaskom pištoľ a ešte ani raz z nej nevystrelil. Ani len do vzduchu. Jedného jarného dňa, keď sa zotmelo, prevkupil Hansa. Vykukol spoza vrby, postrašil ho pištoľou, prikázal odovzdať čokoládu, maslo a uniformu. Nechal si uniformu, čokoládu a maslo vrátil Mariane, veď žrádlo patrilo predsa jej.

Hans sa vrátil do Zawichosta v gatiach a bosý.

O niekoľko dní neskôr Nemci obkľúčili Jasiony. Mladých chlapov naložili do áut. Hľadali aj Józka, ale nenašli ho. Ten sa parádil v uniforme wermachtu už v inej dedine.

Na jednom z áut sedel s rukami v okovách Antonin Koziol. Sedel, ale v istú chvíľu sa postavil, zoskočil z korbys a utekal k lesu. Podarilo sa mu utiecť sto-päťdesiat, možno dvesto metrov, keď spozorovali jeho útek. Do lesa zostavalo ešte takmer tri kilometre a vidno ho bolo ako na dlani. Májové obilie siahalo mu po pas.

Ozvali sa výstrelky z niekoľkých zbraní. Dávkami. Asi desať minút takto strieľali. Ale nič. Stál pri ňom anjel strážny. Józek sa vystatoval v uniforme a podarilo sa mu dokonca niekoľkokrát vystreliť do vzduchu. Ukazoval sa v Zawichoste, kde boli ubytovaní piati nemeckí žandári, ktorým sa podarilo ujsť pred Józkom; na noc dôkladne zabarikádovovali dvere svojho baraka. Hans Klopffe už tam nebol. Odpocho-doval na východný front.

Mohol partizán Bartos rozka-zať žandárom, aby opustili mesto? Zbytočná otázka. Všetci dobre vedia, že nemohol. Keby tak bol mal na sebe uniformu dôstojníka, lež žiadna vyššia šarža nenahovárala si Marianu.

Po vojne Bartos odovzdal zbraň a o niekoľko rokov neskôr dostal preukaz odbojára. Preukaz ho oprávňoval na zľavu v kine, vo vlaku, autobuse. Aha, ešte pri pla-

Z prózy

Zbigniewa Fronczeka

Zbigniew Fronczek - súčasný poľský spisovateľ, autor básnických zbierok, noviel, zbierok poviedok, rozhovorov, reportáží. Zbierky básní: Poľovačka s nadháňaním (1976), Prechádzka po čiare (1976). Zbierky poviedok: Týždeň stačí na všetky ženy sveta (1986), List do Pána Boha vo Varšave (1995), Ludové rozprávky strachu (reportáže a poviedky - 1998), Priznanie hrobára (2004). Novely: Zlato Bilgoraja (1989), Odlet (2001). Je šéfredaktorom kultúrno-spoločenského časopisu Lublin.

tení za rozhlas. Rozhlasový prijímač nemal, do kina nechodil, cestovať sa nikam nechystal, ale preukazom mával. Pýšil sa ním, ako voľakedy pištoľou.

Postavil veľký dom, chliev a veľkú stodolu. Mohlo sa v nej zmestiť obilie z dvadsiatich hektárov. Časy sa však zmenili, obilie na poli mlátil kombajn a slamu pálili. Józkov syn dlho rozmýšľal, čím naplní stodolu. Za posledné roky našli sa v nej štyri novučičké mercedesy. Priamo z Nemecka. Lenže nie zo závodu. Z ulice.

Štyri autá. Predsa mu stačilo aj jedno. Stačilo by. Bohužiaľ, polícia sa zjavila skôr, než jeho spoločník. A Józkovu stačila jedna nemecká uniforma.

A čo, keby tak mal štyri?

Bol by najväčším hrdinom v kraji, široko-d'aleko najväčším postrachom pre Nemcov, lenže vtedy by mohli zorganizovať oveľa dôslednejšiu raziu. Ktovie, či by sa nehompáľal na povraze. Vtedy by nedostal preukaz.

Lotéria

Kráčal som cestičkami parížskeho lesika. Tieň, pokoj, vtáky na stro-

moch, na rázcestí stánky s limonádou. Kedysi dôvtipní Francúzi postavili v týchto miestach gilotínu. Stáli hlavu aj istej poľskej grófke.

Naďabil som na koleso šťastia.

Točila ním

hrdzavá kráska. Plná vďaky a temperamentu. Bolo tu možné vyhrať na fľašu šampanského a možno aj na auto. Ale nikto nevyhral. Prepáčte. Jeden vyhral. Stavil na päťku frank a keď sa koleso zastavilo na jeho čísle, podskočil od radosti. Neskôr však výhru prehral a odchádzal odtiaľ celý zdeptaný. A predsa neprehral gate. Chcel založiť topánky, ale hrdzavá kráska ich pohrdavo odhodila.

Pricupital černochoch. Na hlave chochol z perí, na nohách sandáli. Voňal Afrikou. Zaiste ešte pred týždňom sa preháňal po savanách. Ale už sa udomácnil. Postavil za hrsť frankov na 47. Zobrala franky a na ich miesto položila čierne krúžok. Zatočila kolesom.

To zasvišťalo, zadunelo. Zastavilo sa na 47.

Černochoch sa ani len neusmial. Nehlo to ním.

Pochopila, že stavia celú výhru. Čierny krúžok vymenila za modrý.

Zatočila ešte silnejšie. Zastavilo sa na 47.

Nepokojne sa obzrela, možno dokonca so strachom. Pozrela na mňa, potom na hráča. Ten stál nepohnute.

Zobrala modrú gumičku, namiesto nej položila červenú.

Nebolo pomoci. Ešte raz položil celú výhru. Zatočila s ešte väčšou silou. Koleso sa roztočilo, zasvišťalo, nakoniec zahrmatilo ako sovietsky kukuričnik pri pristavaní - a ukázalo 47.

Černochoch sa obrátil a odišiel. Po peniazoch sa ani len nenačiahol. Vzal so sebou aj vôňu Afriky. Ešte sa neudomácnil.

Určite si to myslela.

Vytiahla fľašu a dva poháriky. Naplnila ich anýzovkou, vypili sme. Na Afriku. Lebo tak si to želala.

Teta letí do Ameriky

V rukách drží listok a vízum. Do Ameriky. V Chicagu ju čaká syn Krištof, jeho manželka a vnuci. Bude upratovať, variť, starať sa o záhradku.

Na letisku stojím vedľa jej dcér a zaťov. Díva sa ponad nás. Možno vidí dedinu, svoje Danbie, chalupu podoprela kolom, aj rozváňaný plot. Tam ubehli jej jari i jesene, letá a zimy. Míňali sa sejbou a žatvy. Každý rok vagón repy a zemiakov. Sama. Stryko zavčasu odišiel odpočívvať na cintorín.

Dokázala prežiť, vydržať. Vykímiť prasa, nakímiť psa i mačku, kúpiť deťom topánky, zošit, čas od času knižku. Raz bola v nemocnici, vtedy jej od clivoty zomrela suka Sojka.

Čo zanecháva? Veľmi ťažká otázka. Poopraví si sivé vlasy. Má šesťdesiatpäť rokov. A život pred sebou.

Z poľštiny preložil
IVAN JACKANIN

„Človek,
tá prispôsobivá bytosť,
ktorá v spoločnosti
podlieha myšlienkam
a dojomom iných,
je rovnako schopný
spoznať svoju povahu,
keď mu ju ukážeme,
ako o nej
úplne stratí predstavu,
ak ju pred ním zakryjeme.“
Ch. L. Montesquieu:
Duch zákonov

Možno prísť o všetko - ale nie o ľudskú dôstojnosť. A tá má korene v našich nádejkách, v našom hľadaní, v našom pretrvávajúci v duchovnej kultúrnosti - v národnej pamäti. Národná pamäť, národné historické vedomie je fenomén, ktorý nemožno presne vedecky špecifikovať, a predsa jeho pôsobenie nemožno poprieť. Najzreteľnejšie prehovorí v zlomových historických situáciách pri akútnom ohrození národnej existencie a základných etických hodnôt. Národná pamäť je podstatnou súčasťou našej duchovnej dimenzie. Pamäť je aj všetko, čo cítime, nie iba to, čo dokážeme formulovať do slov. Je skutočným dedičstvom otcov.

Spoznať svoju skutočnú povahu nám priam klasicky pomôže náš štátny znak, ktorý má hlbokú poznávaciu hodnotu, lebo jeho genéza siaha do druhej polovice 9. storočia a priamo sa spája s pôsobením cyrilometodskej misie. Ale ako je možné, že v podstate necelé dvadsaťročie jej pôsobenia zanechalo v našich národných vnútorných (duchovných) dejinách trvalú stopu? V súvislosti s počiatkovým šírením kresťanstva je totiž nevyhnutné pripomenúť taktiež duchovné predpoklady na jeho prijatie. Tu treba zostúpiť až ku koreňom, k rodovým archetypom, ktoré taktiež, v súvislosti so skúmaním národného fenoménu, sa stali predmetom zvýšenej záujmu v zahraničí. Menej u nás, hoci v nich je zakódovaný náš „krstný list“.

Prazákladom našich národných archetypov je duchovnosť, prirodzený sklon k nábožnosti. Zo základného archetypu - duchovnosti - vyplývajú ďalšie: slobodomyšlienkovosť ako výraz rovnosti, úcty človeka k človeku, pohostinnosť ako výraz lásky k blížnemu - a vôľa k spravodlivosti, rovnaká neprijateľnosť „ovládať“ ako „byť ovládaný“, úcta k právu. A k týmto „vonkajším“ prejavom pôvodného zdroja sa priraduje aj prejav „vnútorný“ - záľuba v tvorivej práci a dôležitá kultúrna vlastnosť: láska k hudbe. Hudobný prejav prepojený s jeho slovným vyjadrením je prejavom vnútornej harmónie, duchovnej vyspelosti. A do fyzikálneho sveta sa prenáša s konštruktívnou tvorivou prácou (užitocnou pre celok), s činnosťou. („Spívaním každá sa temer vikonávala práca“ - Ján Hollý: Svato-pluk, 6. spev).

A hoci o vzniku literatúry na našom území sa zvykne hovoriť až v súvisí s písomnými pamiatkami, pripomeňme, že tu existovalo kultúrne zázemie v ľudovej slovesnosti, a to na vysokej umeleckej úrovni. Ten nepatrný zlomok, ktorý sa zachoval do dnešných čias a obsahom naznačuje, že siaha do predkresťanského obdobia, je svedectvom o jej poetickej vy-cibrenosti (napríklad: „Jano, jano, vajanuo, / priletela holubička včasráno, // priletela druhá z červeného kruha, // priletela tretia / zo záhrady z kvietia, // jano, jano, vajanuo.“ U našich

predkresťanských predkov holubička symbolizovala dušu.)

Vysvätenie nitrianskeho chrámu salzburským arcibiskupom (829) naznačuje istú politickú závislosť na Franskej ríši, ale to nič nemení na skutočnosti, že naši predkovia neodmietali prijímať základné princípy kresťanstva. Lenže istá mocenská deformácia kresťanských princípov vládnu silou vlastne sputnávala možnosť domácej kultúry osvojiť si filozofiu kresťanstva prirodzeným spôsobom, prijať ju do vlastného vývinu ako bytostný komponent. Mocenský nátlak nenáležite premietnutý do šírenia kresťanstva už bol neprijateľný, nesúladiť s domácou duchovnou skúsenosťou a uspôsobenosťou.

EVA FORDINÁLOVÁ

Vnútorný obsah nášho národného vedomia

Aj keď počas pôsobenia predchádzajúcich misií (talianskej, írskkej, bavorskej) vznikali náboženské texty v domácom jazyku a formovala sa kresťanská terminológia, absentoval skutočný kresťanský duch - nadchýňajúci a zapalujúci. Ich činnosť neoslovovala vnútro - duše našich slovenských predkov pre primitívne interpretovanie vznešeného posolstva.

Najrozvinutejším kultúrnym centrom vtedajšej Európy bola Byzantská ríša - pokračovateľka rozvinutej kultúry antického Grécka a bývalej Rímskej ríše. Od čias Konštantína Veľkého tu jestvovalo kresťanské vzdelanostné stredisko na spôsob neskorších univerzít, a práve v 9. storočí zaznamenalo nový rozmach. Študoval v ňom a neskôr aj pôsobil Konštantín Filozof - vedúca osobnosť Byzantskej misie. Duchovný život mal v Byzancii pre kresťanskú filozofiu a chápanie ľudskej podstaty zásadný význam. Pre činnosť Byzantskej misie na našom území bude rovnako dôležitý i fakt, že cirkevná kresťanská kultúra sa v Byzancii rozvíjala predovšetkým ako kultúra písaná, knižná, teda literárna.

Konštantín Filozof vlastne reprezentoval vrcholnú úroveň vzdelanca 9. storočia. Filozofia - láska k múdrosti - mala človeka viesť do Božej blízkosti a v tomto smere ju Konštantín skutočne svojím poslaním naplnil. Išlo mu o vnútorné oslovenie človeka, o prebudenie túžby po Bohu, o pochopenie kresťanstva cez Nový zákon ako posolstva lásky.

Nádej na úspech v udomáčňovaní kresťanskej viery u našich predkov mohli mať iba ľudia identickí s vedomím národa - s láskou k múdrosti a duchovnej slobode. A tento predpoklad Konštantín Filozof a Metod bezo zvyšku naplnili. Keď roku 863 prichádzajú na naše územie, ich pôsobenie spočívalo v novej interpretácii kresťanského posolstva. Prišli do vyspelého prostredia usporiadaného stredoeurópskeho štátu a možno predpokladať, že po bližšom oboznámení s prostredím bolo prekvapenie obojstranné: u členov Byzantskej misie z vyspelej kultúry domáceho spoločenstva (ako naznačuje Proglas), u spoločenstva našich predkov zase z nového posolstva Evanjelia, resp. z odhalenia jeho skutočného posolstva. Oslovilo ich „znútra“ - navyše zrozumiteľnou rečou. Posolstvo lásky k blížnemu, trpiaci a obetujúci sa Kristus, vnútorné a bytostné precitovanie viery - čiže duchovná podstata kresťanskej filo-

zofie súladila s domácou kultúrnou skúsenosťou a tradíciou, umocňovala ju, dodávala jej vyšší zmysel.

A práve z tohto aspektu sa treba pozrieť na Konštantína Proglas, na jeho význam v našej literatúre a celej kultúre. Úchvatná, povznášajúca báseň s hlbokým filozofickým ponorom a vysokým duchovným vzletom, ktorú Konštantín vytvoril už na našom území ako predslov k prekladu štyroch Evanjelií, prezrádza, že je určene kultivovanému spoločenstvu, ktoré je nielen schopné ju pochopiť, ale je aj ochotné prijať Slovo „s hladnou dušou“, dychtiacou po duchovnom nasýtení. Konštantín Proglas je zároveň posolstvom o potrebe rozvíjať svoju kultúru nielen cez slovesnosť,

ským metro-politným sídlom v celej strednej Európe (sto rokov pred Prahou, i „przed Krakowiem“, ako povedal Ján Pavol II. roku 1995 v Nitre).

Aj po rozpade Veľkej Moravy začiatkom 10. storočia sa dvojramenný kríž udržiaval pros-tredníctvom pretrvávajúceho kresťanstva na vežiach sakrálnych stavieb (napr. románsky kos-tolík v Dražovciach pri Nitre). V čase počiatkov vytvárania uhorského štátu sa už aj s trojvrším stáva erbom Nitrianskeho údelného vojvodstva (a touto cestou sa dostal do budúceho „veľkého uhorského znaku“), na sklonku 12. storočia už má hodnotu heraldického znaku, dostáva sa i do erbu niektorých (výlučne) slovenských miest (napríklad

„Národ,
ktorý sa
neopúšťa,
nebýva
opustený.“

Motto

klasicistického almanachu Zora

mi prostriedkami. Kresťanstvo zostávalo vonkajšou deklaráciou bez vnútorného stotožnenia s jeho duchovným posolstvom.

A tak v rámci jedného štátu existovali dve rozdielne kultúry a ako sa postupne z pôvodnej parity zmenšoval podiel dvojramenného kríža v uhorskom znaku, zatieňuje sa aj slovenský duchovný potenciál v uhorskej kultúre - taktiež mocenskými prostriedkami. Ako v kráľovstve krievých zrkadiel sa cnosť označuje za zbabelosť, statočnosť za prostoduchosť, vierolomnosť za šikovnosť, zistnosť za právo, ústretovosť za zbabelosť, duchovné hodnoty za ustrašenosť. A predsa cyrilometodské vnútorné precitovanie viery a vnímanie Krista ako Kráľa spravodlivosti pretrvávalo v národnom podvedomí ako ponorná rieka, napájalo slovenskú národnú kultúru a ideológiu, kým v osvietenstve nevystúpila cyrilometodská tradícia napovrch ako základná, kodifikačná idea slovenského národného obrodovania.

Čo však z tohto „dedičstva otcov“ vyplýva pre súčasnosť? Predovšetkým povinnosť spoznať svoju povahu, rozbiť krivé zrkadlá nastavené nám „hmotnou“ interpretáciou dejín zo všetkých strán. V dnešnom svete, keď dôsledky nepochopeného kresťanstva sa vo vlnách valia aj na nás stále módnym uctievaním „zlatého teľaťa“, zvodným pokrytectvom vo vzťahu k základnému zákonu lásky k blížnemu v medziľudských vzťahoch (a k láske vôbec), je našou povinnosťou chrániť etické hodnoty a trvať na spravodlivosti.

Byť Slovákom, a to kdekoľvek vo svete, je zodpovednosť, ktorej sa slabí radšej z pohodlnosti vzdávajú: zaiste, ľahšie je rozplynúť sa v „sve-toobčianstve“. Bez koreňov, bez pamäti, bez ľudskej dôstojnosti. Je to zodpovednosť za ochranu čistého prameňa živej viery, za duchovnosť, ktorou možno zachrániť svet. Musíme spoznať svoju vlastnú povahu, je to naša povinnosť! Pripomeňme si, čo nám povedal Svätý otec Ján Pavol II. pri svojej návšteve na Slovensku roku 1995 v Levoči: „Vždy ste boli silní vo viere a to je Božia sila, proti ktorej ľudia nič nezmožu. Vďaka tejto viere, vďaka tomuto presvedčeniu viery ste tým, čím ste. To je základ vašej identity a vytrvalosti. Vaša minulosť dosvedčuje, že v Bohu bola vždy zakorenená vaša istota.“ A 9. novembra 1996, keď mu prišla slovenská delegácia vedená otcom kardinálom Korcom poďakovať za návštevu, naznačil aj našu zodpovednosť za budúcu podobu sveta a nášho kontinentu doplnkom ducha: „Európa prežíva chúllostivé obdobie svojich dejín. Slovensko má osobitnú úlohu pri budovaní Európy tretieho tisícročia. Dobré si to uvedomte! Je po-volané ponúknuť svoj veľmi cenný príspevok k novému európskemu pokroku svojimi tradíciami a kultúrou, svojimi mučeníkmi a vynálezami, ako aj živými silami svojich nových generácií.“ Ide o veľa! Ide aj o nás, ale cez nás aj o duševné zdravie sveta.

Krupina, Nitra, Skalica, Zvolen, Žilina...) a je prirodzené, že sa stal dominantou nášho štátneho znaku (ako upomienka na Nitrianske kniežatstvo, ktorého súčasťou bolo takmer celé územie Slovenska).

A tak kým naši susedia majú v svojich znakoch divé zvery a dravé vtáky, resp. arpádovské bojové brvná (symboly hmotnej sily), my v ňom máme symbol duchovnej sily - kríž. A zásluhou nášho štátneho znaku je kríž zároveň symbolicky v centre kresťanskej Európy. Okrem toho ešte treba pripomenúť podstatný rozdiel: štátne znaky susedov sa vyformovali z erbov najmocnejších rodov, ktoré si (zväčša silou zbraní a politických machinácií) získali v krajine prioritné postavenie, náš sa vyformoval zo všeobecného, teda najdemokratickejšieho inklinovania k duchovnu a spravodlivosti symbolizovaného cyrilometodským dvojramenným krížom. Pre všetkých stal sa všetkým - rovnako ako predtým podľa Moravsko-pa-nónskych le-giend arcibiskup Metod.

Stále ide o duchovné hodnoty. A v tomto zmysle možno metaforicky charakterizovať aj troj-vršie v našom štátnom znaku ako dvíhanie pohľadu od zeme nahor, do duchovnej ríše, pripomeňme si Kollárov verš z Predzpevu k Slávy dcere: „K obloze, Tatyry synu, vznes se, vyvýš se pohľad!“ Ale trojvršie hovorí aj historicky Matrou o rozľahlosti „veľkého kráľovstva Slo-vákov“ (J. Papánek, J. Hollý) aj za Dunajom.

Vzhľadom na ďalší duchovný vývin na našom území a v Európe - aj v rámci samotného u-horského štátu od 11. storočia - je mimoriadne dôležité pripomenúť ešte ďalší vklad Byzantskej misie do našej kultúry: kým u nás išlo o dobrovoľné, prirodzené znútornenie kresťanskej viery zásluhou pochopenia a stotožnenia sa s jej duchovným zmyslom, v západnej Európe, ale aj medzi Maďarmi, sa kresťanstvo šírilo viac-menej ako ideológia vnucovaná panovníckymi dvormi, teda „vonkajšia“, bez pochopenia jeho skutočného obsahu. Doposiaľ sme dôrazne nepripomenuli, že Štefan I. získal prívlastok „svätý“ za šírenie kresťanstva iba medzi Maďarmi, pretože naši predkovia už viac ako storočie kresťanmi boli a kresťanstvo aj po roz-vrátaní Veľkej Moravy tu pretrvávalo. Okrem toho šírenie kresťanstva za vlády Štefana I. (ako nechtiac zaznamenal Anonymus v svojej kronike Gesta Hungarorum) pokračovalo i drastickými mocenský-

Lúčim sa s vami, pozostalí...

K 35. výročiu úmrtia básnika Jula Zborovjana

Nestál na javisku v žiare reflektorov, nedostával kytice, a predsa bol osobnosťou, na ktorú by sme nemali zabúdať. Julo Zborovjan - básnik, divadelník, prekladateľ, redaktor, režisér, publicista v jednej osobe... sa narodil 14. januára 1921 v Šarišských Michaľanoch ako prvé zo šiestich detí manželov Andreja Zborovjana a Márie, rodenej Bartekovej. Hoci básnik šiel životom s podloženým zdravím (pľúca tuberkulóza), žil ho však, tvoril intenzívne zapálený literatúrou a potrebami nových čias, v ustavičnom zápase o vytváranie hodnôt ľudských, spoločenských, ale aj umeleckých. Školskú dochádzku začal 1. septembra 1927 v miestnej Jednotriednej rímskokatolíckej ľudovej škole. Hneď od prvého ročníka dosahoval veľmi dobré výsledky.

Po ukončení piateho ročníka navštevoval Gymnázium v Prešove, kde začal písať svoje prvé verše. Básnické začiatky a juvenílie možno nájsť na stránkach medzivojnových časopisov, literárnych zborníkov a almanachoch: Rozvoj, Plameň, Slovenské pohľady, Kultúra, Elán, Mlad, Zborník najmladších slovenských autorov, Pozdrav mladých, Žijeme... Na Gymnázium v Prešove v rokoch 1934 - 1942 prekonal ťažký údel a odišiel sa liečiť do Vysokých Tatier. Do dejín slovenskej poézie vstúpil už ako šestnásťročný prvotinou „Serpentina“ pod pseudonymom Julo Michalanský.

Počas stredoškolského štúdia získal pod vedením Antona Prídavka divadelnú predprípravu spoluprácou v tunajšom Slovenskom rozhlase a divadelnom krúžku Záborský. Študoval na Právnickej fakulte v Bratislave, odkiaľ prestúpil na Pedagogickú fakultu v Košiciach, ktorú ukončil v roku 1950 s diplomom učiteľa. Na jeseň 1945 ho prijal do služieb vtedajšieho Východoslovenského národného divadla Janko Borodáč, s ktorým ho spájalo trvalé priateľstvo.

V košickom Východoslovenskom národnom a neskôr Štátnom divadle vykonával funkciu tajomníka, redigoval bulletin pre činohru, spevohru a balet a od roku 1948 až do posledných chvíľ života - celé jedno štvrtstoročie - vydržal v profesii dramaturga a zapáleného divadelníka, dramaturga, režiséra, redaktora a publicistu. Ním realizované „Večery poézie a hudby“ tvorili základ pre známe „Divadielko pod kupolou“ v košickom Dome umenia. Jeho poézia bola v začiatkoch lyrikou prírody, domova a lásky, ale aj vzdoru voči vojne.

Literárna kritika po roku 1948 priradila jeho dielo k snahám katolíckej moderny. Malo to za následok, že sa v 50. a 60. rokoch odmlčal. V 70. rokoch sa vrátil k tvorbe zo svojej mladosti. Bola to snaha o umeleckú a ideovú syntézu predošlého básnického vývinu. Avšak tvorba z tohto obdobia už nedosahovala úroveň jeho lyrických prvotín. Za svoje literárne lásky si vybral Janka Kráľa i Verlaina, Novomeského i Halasa, Jiřího Wolkra, Beniaka aj Dilonga... Sám o svojej tvorbe vyhlásil: „Chcem byť vyznávačom

Julo Zborovjan

poézie dobra a pravdy. To je poslanie. Chcem byť vyznávačom poézie ľudskosti a lásky. To je vyznanie. Chcem byť vyznávačom poézie nádhery a krásy. To je hľadanie.“

S manželkou PhMr. Máriou, rodenu Jindovou vchovali dvoch synov - Martina a Juraja. Zomrel uprostred tvorivej práce 20. októbra 1974 v 53. roku života. Pochovaný je doma pod Šarišským hradom, kde mu na cintoríne v roku 1984 odhalili náhrobok, spoločné dielo umelca Ernesta Zmetáka a profesora Viktora Malinovského. Na náhrobku tróni postava múzy ľubostného básnictva Erato. Epitaf tvoria posledné dva verše z básne Rozlúčka z jeho zbierky Prehovor, srdce: Všetko, čo žije po mne v mojom mene v práci a v láske, to ma pripomenie...

Básnik Julo Zborovjan miloval čínorodý život a v ňom poéziu dokonalých tvarov. Zanechal po sebe prácu a dielo, ktoré ako celok je dôstojným vkladom do novšej slovenskej poézie a má čo povedať dnešnému, ale aj budúcnému čitateľovi.

Julo Zborovjan mal tri lásky - rodinu, verše a divadlo, a všetky tri mal rád rovnako.

Básnické zbierky: *Serpentina* (1937), *Hviezdy sa blížia* (1941), *Ľubostne krutá* (1944), *Výmena stráží* (1945), *Bludička moja pieseň* (1946), *Pred nami hviezda* (1950), *Momentky* (1968), *Za žiarou slova* (1970), *Medúza* (1971), *Do dlane dýchni* (1972), *Tatranská eľgia* (1974), *Piesne lásky* (1976), *Prehovor, srdce* (1977), *Odkliata panna a iné* (1981). *Literatúra pre deti a mládež*: *Čarovná bylinka* (1947), *Slávik a ruža* (1947), *Koza rohatá* (1951 a 1954), *O dvanástich mesiacoch* (1953), *Rozprávočka spoza kríka zo života medvedíka* (1958), *Bajka, ktorá málo slovy vypráví o medvídkovi* (1958), *Otvor sa, rozprávka* (1973). *Dramatizácie a úpravy divadelných hier*: *Egmont* (1954), *Reštavrácia* (1955), *Alžbeta Báhoryčka* (1958 a 1969), *Trpaslík Nosálko* (1964), *Zhavránení bratia* (1967), *Ako Filúz gajdoval v nebi, v pekle, na zemi* (1972). *Preklady*: *Súd bez pomsty* (1946), *Gül baba* (1956), *Princezná so zlatou hviezdou na čele* (1956 a 1963), *Najväčšia obeť* (1960), *Leto* (1960), *Búrka* (1961), *Čo kamera nevidela* (1961), *Prefikovaná princezná* (1962), *Nápadníci trónu* (1965), *Hry I.* (1965), *Obrazy zo života bohémy* (1966), *Dozvedela som sa, že žiješ* (1966), *Don Quijote prichádza* (1969), *Hľadač svetla* (1969), *Don Juan Tenorio* (1969), *Fuente Ovejuna* (1973), *Divoký koník Ryn* (1973). *Literárno - dramatické pásma*: *Šumi hora našich srdce* (1964), *Balada o mladosti* (1974). *Zborníky*: *Národné divadlo v Košiciach 1945 - 1955* (1955), *Štátne divadlo v Košiciach 1945 - 1960* (1960), *20 rokov Štátneho divadla v Košiciach* (1965), *Čarnica 1957 - 1967* (1967). *Monografie*: *Janko Borodáč* (1952), *Andrej Chmelko* (1968), *Pamäti 1945 - 1964* (1975).

Prípravil MAREK SEKERÁK

Žena žien

Akou Ti piesňou vďaku vzdať,
Patrónka naša čistá ?
Ty si vždy naša mať,
oslávená v ranách Krista.

Len vtáčim trilkom kúpem sa
a ruky k Tebe spínam :
Keď rosia pokoj nebesá
najsladšiu chuť daj vínam !

Máš svoje oči prenesené z rozkvetov,
máš svoje oči v presypané do kvetov,
máš svoje oči v plachých srnkách stúlené,
máš svoje oči ponad každé súženie,
máš svoje oči roztrúsené po vtáčkoch,
máš svoje oči na zemi i v oblakoch,
máš svoje oči v každom zrnku ruženca,
čo po mame mi zostal.
V ňom s ňou uzriem Ťa.

Prehovor, srdce

Prehovor, srdce nepoddajné,
ako tu biješ hrdo, smele,
ako nás kuješ do ocele,
ako nám staviaš nové ciele,
prehovor, srdce nepoddajné.

Prehovor, srdce v dorastaní,
ako sa ženieš vpred a všade,
ako si zmietlo peklo hadie,
ako v nás vlákna mieru pradiáš,
prehovor, srdce v dorastaní.

Prehovor, srdce milujúce,
pošepni od úst k ústam hlasne,
že žije to, čo kvitlo na sne
a rozvoníava z každej básne,
prehovor, srdce milujúce.

Nedopovedané

Z výtrysku slz sa život nenavráti
škoda ho zbierať - rozbil sa nám v črepy
Včerajší lesk sna i keď nezaspí
bezpečne steká nadol k hati

Kto zvíťaziť chce - za víťazstvo platí
Však čo raz padlo nezliepajme k sebe
bo nebude viac iskry na pahrebe
kde vzájomne sú dvaja vinovatí

Ach čím sa dotknúť struny tohto žiaľu
by poznali ste že i márnosť dvíha
človek nad človeka ako kniha
čo čítali sme cítiac neskonalú

tiaž blaha odlesk tepla ako z prúdu
a dali sa tak zanášať až za sny
Kto v žiali vyrovná sa tomu krásny
zas skvitne život i keď mrazy budú

Len nepodať si ruku ktorá klame
Len obísť úsust by nás neošpliechol
šust vody brudnej lebo nie je techou
ak neviem cítiť to čo cítim k mame

Rozlúčka

Lúčim sa s vami, pozostalí,
ako sa lúči vtáča na jeseň :
vedie ho inštinkt neustály
do kraja, čo sa v tajoch halí,
do zeme, akú spríadať zná len sen.

Lúčim sa s vami, háje, vršky, vody,
kam život často vzdychy vytriasť chodil.

Lúčim sa s vami znakom hliny,
popola, prachu v čírom plameni,
kde prestal časť biť na hodiny
kde začal platiť zákon iný,
zákon, čo je vám ešte vzdialený.

Lúčim sa ticho. Nemo. Neprevravím.
Lebo reč moja dýcha spánkom pravým.

Nie plač a slzy zanechávam.
Nie bolesť, čo už dneska nebolí.
Len s rosou líham na noc k trávam,
len čo som rád mal - zanechávam...
Vám škovran do spomienky šveholí.

Všetko, čo žije po mne v mojom mene
v práci a v láske, to ma pripomenie...

Kresba: Jozef Ilečko

Sbohem, Julo !

Tvé jméno bíle zní
z černého rámování,
vidím Tě blízko stát:
otíráš čelo dlaní,

letadlo vzáší se,
Ty máváš, máváš nám.
Škoda, že nepobyl -
říkáme lucernám,

kteřé se rozsvěcují
po našem loučení.
Praha se rozevírá,
my v jejích hemžení

jak zrnka osiřelá
ztrácíme letiště.
Tak, Julo, zase přijed,
schrastíme pro příště

víc času dohromady.
Jenže už nepřijedeš.
Letadlo Tvého srdce
zachvátil prudký déšť,

ale ne beznádejný.
Vidím v něm duhu, jas,
vidím v něm Tvoje oči
vnořené v moři krás.

Vidím, jak dál nad námi
s úsměvem zvedáš štít.
Jak jsi to posledně napsal ?
„Držte se, je třeba žít.“

Báseň na rozlúčku
od Anny Křemenákovéj

Praha 25. októbra 1974

MARTA BREZINOVÁ Nostalgia

Julkovi Zborovjanovi

V tom prvom verši nový verš si načal
pri mojej pere perla Tvojej básne
vzplanula ako oheň žatvy ako trilok vtáčat
usnula tíško v mojom zraku na sne.

Pri Tvojom verši moje ruže bronía
v azalke hupne páchnu včelím medom.
Ach, vôňa Tvojej básne, vôňa
schytí ma jednou vetou, básne Tvojej kvetom.

Aký si snivý chlapec v rytme svojho tónu
a aký mäkký v prítúlení k ružiam.
V mrazivom teple tok Tvojho stonu
v ňom čajky smrti nad horami krúžia.

Je ticho žlté v Tvojom mäkkom oku
a v básni bolesť leješ v rytmy.
Dnes kvety kvitnú na laloku,
ja hľadám Tvoju siluetu v prítmi.

CAMILLE LABAS

Miesto v tráve

Po odchode do diaľky...

Neviem si vysvetliť,
čo sa to deje.
Prečo mi nadišiel
po roku žiarivom
chmúrny čas beznádeje.

Ó, Bože, aká malá je moja viera,
keď padám pod krížom,
keď repcem pod ťarchou,
keď nádej moja odumiera.

Keď padám,
nech padnem na kolená.
Nech ľútosť zaplaví môj svet.
Keď bude duša pokorená,
ty, Pane, pozdvihneš ju späť.

Skúška lásky

Diaľka je diaľka -
ničím ju neoklameš.

Čas je čas
a ničím ho nepreľstiš.

Darmo sa listami opájame
do rozbúrených srdc sa vkráda tíš.

Poľahky sadá na spomienky:
tak zabúdaš - ani to necítiš...

Emigrácia

Bolo treba odísť, tak som šla.
Ale srdce zostalo mi doma.

Teraz som tu.
A vyčítaš mi, že po novom svete
chodím bez srdca.

Vzali sme sebou málo.

Ale nič z toho,
čo živilo moju dušu.
A sťažuješ si,
že pri tebe som
bezduchá.

Pochybnosti

Srdce mám na obojku
poslušne cupkajúce za rozumom.

Rozum je pánom
a srdce otrokom.

Svet dávno odstránil
otrokov a pánov.

Aj mne by sa zišiel
nový spoločenský poriadok.

Vzdialenosť duší

Máš k sneniu tak ďaleko
ako ja k realite.

Moje sú oblaky a
tvoje je zemské žitie.

Ako zem a nebo - tak
vzdialení sme od seba.

Čo nás už môže spojiť!
vari dúhy veleba?

Aj kríž je dobrá cesta k cieľu

Nemilujem ťa,
iba prijímam -
ako svoj kríž
presne vymeraný,
Spravodlivosťou,
Prozreteľnosťou.
Ani mi ťa opustiť
ani mi ťa niest',
ťažíš ma
boliš ma,
prekladám si ťa
z pleca na plece,
prehlbuješ mi rany
vtieraš sa do nich stále hlbšie
a čím prenikavejšia je bolesť,
tým viac cítim Ukrižovaného.

Ja nie som ty

Keď ma krešeš podľa seba
a zatínaš do živého,
keď mi na tvár nasadzuješ
vlastnú podobu,
vtedy sa mi zavše marí
- odpusť mi to prirovnanie -
že prechádzam peklom vari.

Nikdy zo mňa nevykrešeš
tvoju podobu.
Nikdy do mňa nevplantuješ
tvoje ja.
Boh, čo bol a je tu večne
vytvoril nás - chvála buď mu -
každého tak jedinečne.

Dlžníčka

Šiel si mi v ústrety
úsmevov celá záplava.
Prijala som ťa zdráhavo
do svojho ducha pojala.
Záhľadné len, že
si v mojej duši
nevyplnil miesto.
A kričal, zúrnil, búril sa
ten prázdny, nenásytý priestor
a sypel ako had...
i začala som viacej
Od teba časom vymáhať.

Odpusť mi tie hrozné viny,
keď ten hluchý, pustý priestor
zaplnili iní.

Aj pevne verím, veriť chcem,
že vskutku sa preinačím,
za lásku tvoju dlh mi rastie
a nemám vyplatiť ho čím.
Som chudák, džad a nádenník,
rúham sa prázdym objatím.
Som bez koruny suchý pník,
ním lásky dlh ti nesplatiť.
Sám zatváraš sa predou mnou
ak neprijímaš sny a básne
kliadbou ma trápiš daromnou
a žiališ, kým iný žasne.

Až do dna

Keby si bol veľkou horou
tak by som sa usadila
tebe na úpäti
šla pod ťažké jedle lihať
čičkala tvoje deti.
Nado mnou ty i nebo vysoké
bolo by kam srdce dvíhať.

Keby aspoň si bol skalnou
dutinou v tej veľkej hore
vkradla by som sa do teba
zažla sviecu ako zore
oprela ju o kus brala,
rozložila ohník.
Aby som ťa zvnútra hriala.

Ale ty si vtáčou búdkou
čistou, vyzdobenou
kam si si ma vrúcne pozval.
Vstúpila som prikrčená.
Na stole tanier pokory.
Len žiaľ, vystrieť nedalo sa,
svieca moja zhasla. Už nehorí.

Na dne

Kde si, ó, Pane,
nebadáš
ako sa rúcam?
Duch zmätený
ľútosť srdcervúca
neistota hľadavá
slabosť prekliata
a ty sa dívaš
jak upadám do blata.

Rozbite zrkadlá,
zčerte hladiny!
Nech sa v nich nezračí
duša mdlá od viny,
oči ubolené
svedomie zadlavené...
Bože, ty jediný
vzhladnuť na mňa môžeš
okom milostivým.

Preklady

Dnes som básne prekladala
do hlbkej noci
z reči môjho vnútra
do slovenskej reči.
A nielen do noci,
ale až do rána,
lebo sa mi v duši
rozjatrila stará rana.

Miesto v tráve

Naše miesto s vyležanou trávou
zapadlo dnes čerstvým snehom.
Neviem, čo si vtedy čakal, ja však
som ťa zahrnula nehou.

Neskoro sme prišli na to, že to
boli lásky zakázané.
Nik nič nevie - ibaže to miesto v tráve
zostalo tam vyležané...

Milému

Nech ťa to milý netrápi,
že si mi lásku nevrátil...
Ale vedz, že moja neha
skaze v srdci nepodlieha.

Aj ja som cit prijímala,
o ktorý som málo stála,
tak privodila lásky skon -
ja inému som dlžníkom.

Po rozlúčke

s milým

Noc je už hlboká
a predsa neusínam.
Prúd myšlienok ma morí.
Prosím ťa, Pane, utíš ich tak,
ako si utíšil búrkou na
Genezaretskom mori.

Upokoj hladinu rozbúrených túžob,
rozprestri spánok na moje oči
a do srdca zmierenie vlož.
Chcem chvíľku v tebe spočinúť.
Bez teba zmáha ma pokušenie,
obavy a lož.

Mgr. Kamila Labas sa narodila 11. marca 1956 v Prešove. Vyštudovala germanistiku a literatúru na Univerzite Friedricha Schillera v Jene, v roku 1986 emigrovala do Rakúska. Je vydatá a má tri deti. V súčasnosti študuje grecistiku a byzantinistiku na Viedenskej univerzite, dlhší čas pôsobila v Gruzínsku. Píše články, poviedky, abstraktné rozprávky, románové prózy a poéziu.

Mgr. Róbert Matejovič, konateľ Dimenzie s. r. o. a šéfredaktor mesačníka Dimenzie, nar. 1967 v Košiciach, vyštudoval Filozofickú fakultu - Odbor žurnalistiky Univerzity Komenského. Absolvoval zahraničné stáže a štipendia St. Cloud State University Minnesota, Professional Resident Fellow in Mass Communication Department under the sponsorship of the United States Information Agency, Reuters Foundation London, Special Media Training Program „Writing Business News“, European Journalism Center Maasticht, 1998, Special Training Program „Enlargement of the EU“. Pôsobil ako asistent poslanca NR SR, ako výkonný šéfredaktor, redaktor a reportér pre časopisy Slovak Trade Forum, Euroforum a Parlament, ako poradca pre európsku integráciu a médiá P. Hamžika, podpredsedu vlády SR pre európsku integráciu, Korešpondent BBC. Bývalý reportér denníka Národná obroda, Pravda, reportér a vedúci regionálnej redakcie týždenníka Zmena, týždenníka Mreport, Slovenské národné noviny a týždenníka Sloboda.

- Mediálny trh je plný lákavých titulov plnofarebných časopisov. No takmer napospol ide o periodiká, ktoré neponúkajú vážne uvažovanie o človeku, o spoločnosti, tobôž o zmysle života. Dimenzie, ktorých ste vydavateľ aj šéfredaktor, sa pokúšajú tento stereotyp prelomiť už niekoľko rokov. Povedzte, prečo ste sa pustili do práce, ktorá nemôže konkurovať ekonomickému tlaku bulváru?

RÓBERT MATEJOVIČ: - Mám rád žurnalistiku, svoju profesiu, ktorú som vyštudoval na Slovensku a študoval aj v zahraničí. Je to moje remeslo. Moji profesori na Slovensku a v zahraničí, ktorým som vďačný za mnoho, mi vždy zdôrazňovali, že žurnalistika a jej žánre nie sú a nemajú byť nástrojmi na vymývanie mozgov, ale výsledkom seriózneho a zodpovedného tvorivého procesu, ktorého výsledkom je informatívne hodnotná reportáž, rozhovor, komentár, esej, aj správa. Inými slovami, ak je svet pestrý a plnofarebný, ani žurnalistika nemôže byť len čierno-biela, stranická alebo len bulvárná. Ja som chcel zostať verný tejto filozofii a tomuto presvedčeniu. Nie som proti bulváru ako takému, aj on má svoj význam a poslanie. Kedysi odľahčoval náladu v spoločnosti a v živote jemným humorom, nadsádzkou, pletkami, zdravo provokoval každého. Žiaľ, dnes je bulvár, a obzvlášť na Slovensku, nositeľom mnohých nepravdivých a skreslených informácií, šikanuje, klame a uráža ľudí, ničí novinárske remeslo a český novinársky profesie v očiach verejnosti. Náš život preda nie je len o showbiznise, vyrobenej či skutočnej celebritách, hercoch, módnych návrhároch, vraždách, dopravných nehodách, nových filmoch, jedení, sexe a pití alkoholu... Čitateľ potrebuje kvalitné a zrozumiteľné informácie, ak ešte má ďalej veriť základným funkciám novín a časopisov.

Kedysi boli bulvárne témy na okraji spoločenského záujmu, dnes sa stali hlavnými témami dňa aj v iných médi-

ách. Príklad? Ako je možné, že v denníkoch nepribúdajú kvalitné rozhovory a reportáže, ale komerčné prílohy o varení, celebritách a lacných nákupoch? A čo je najabsurdnejšie, spoločnosť na Slovensku, keďže kupuje aj bulvár, si dostatočne neuvedomuje, že ho posunula do polohy mienkotvorného nástroja, podľa ktorého treba rozmýšľať, žiť a pracovať. Jeho štýl sa dokonca stal príkladom práce aj pre iné redakcie novín a časopisov. Namiesto toho, aby sa serióznejšie médiá distancovali od bulváru a urobili jasnú hranicu medzi novinármi a takzvanými novinármi, nechali sa vtiahnuť do spôsobu myslenia a práce ľudí, ktorí nemajú dostatočné vzdelanie a sú schopní sa pýtať veľmi jednoduché až primitívne otázky. Stačí mať mobil a diktafón, ovládať showbiznis, byť in a mať nice look. A za takýto výkon sú platení vydavateľmi, ktorí nikdy nerozumejú novinárstvu a nikdy ani nepracovali ako novinári. Bulvárne povedané, sú parazitmi novinárstva!

Moja práca, takisto ako aj práca mojich kolegov, ktorí rozmýšľajú podobne, môže konkurovať takzvanému ekonomickému tlaku bulváru. Stačí si uvedomiť, že nastoľujeme základnú a kľúčovú

lí, že jej spú sмети do hlavy a posúvajú úroveň myslenia do suterénu. Musí si tiež uvedomiť, že vydavateľa serióznych periodík nevedia ovplyvniť predaj svojich médií, ani kultúru predaja najmä v obchodných sieťach a reťazcoch, v ktorých sú serióznejšie médiá často prekrývané bulvárom a v ktorých panuje jediné kritérium: počet predaných výtlačkov a zisk z predaja. Ich manažérov netrápi otázka objektivizácie predaja a poskytnutia rovnakej šance každému časopisu na viditeľnom mieste. Toto nie je o náklade a cene časopisu alebo novín, toto je o štandardnej kultúre predaja a citlivom prístupe pre všetkých účastníkov na trhu.

- Kedy ste sa vlastne rozhodli vydávať náročný časopis, ktorého redakcia dokonca ani nepôsobí v hlavnom meste, ale v Košiciach, hoci miesto pôsobenia v dobe internetu nemusí byť ani také podstatné?

RÓBERT MATEJOVIČ: - Časopis som sa rozhodol vydávať po desaťročnej skúsenosti v iných slovenských médiách, v ktorých som pracoval. Počas nich som študoval na Slovensku aj v zahraničí, získaval skúsenosti, prežíval aj cenzúru a

Pasivita nie je východisko

Host' Kultúry - Róbert Matejovič,
vydavateľ stredoeurópskeho mesačníka Dimenzie

otázku firmám a podnikom, finančným a obchodným inštitúciám: Ak tvrdíte, že podnikáte eticky a ste stúpenkami etického kódexu, určite vám nie je jedno, v ktorých médiách inzerujete, pretože verejnosť práve na základe toho vníma aj váš imidž. Ak inzerujete v bulvári, znamená to, že asi nie ste seriózni. Buďte trpezliví.

- Veríte teda, že sa dnešná nelichotivá situácia na trhu s periodikami postupne pretvorí, alebo pracujete z presvedčenia, že to predsa niekto robiť musí, keď už sama spoločnosť nemá dosť sil, aby postavila hrádze vlastnému sebazáhubnému úpadku?

RÓBERT MATEJOVIČ: - Musí sa táto situácia pretvoriť, pretože nie je normálna a udržateľná. Slovenský mediálny trh je zdeformovaný a nie je štandardný. Nie je predsa možné, aby v ňom naďalej vládol barter (napríklad zákazky alebo inzercia za papier a tlač), skrytá korupcia, aby ho takmer kartelovo ovládali dve, tri mediálne agentúry či dvaja, traja majitelia viacerých médií, vrátane distribučných sietí. Alebo aby naďalej mediálne agentúry tlačili vydavateľov do výrazných zliav v cenách inzercie a zarábali, okrem provízie, aj na rozdieloch v cene, ktorú dohodli s vydavateľom a objednávateľom inzercie. A pritom o tom vydavateľ ani objednávateľ nevie.

Hospodárska kríza by mohla ukončiť túto éru, ktorá vážne poškodila aj princípy vytvárania a udržiavania rovnakých podmienok pre férovú a rovnocennú súťaž medzi vydavateľmi zo strany predajcov, urobila z mnohých novinárov sluhov a otrokov a splodila aj nových vydavateľov periodík, český výnimkám, ktorých nezaujímá kvalita, ale len „ošetrenie“ kapitálu z iných podnikateľských aktivít a inzercie.

Samozrejme, svoju prácu robím z presvedčenia i nadšenia, bez toho by to nebolo možné. Už antický Aristoteles tvrdil, že všetko to, čo robíš, rob s nadšením a so zodpovednosťou. Netvrdím, že nerobím chyby a že mám vo všetkom pravdu, ale som pripravený zaplatiť za svoje presvedčenie aj životom o chlebe a vode, aj keby mali mať Dimenzie iba symbolický náklad.

Slovenská spoločnosť môže urobiť veľmi jednoduchú vec. Prestať kupovať tie noviny a časopisy, o ktorých si mys-

politické tlaky, rozdeľovanie novinárov na bielych a čiernych, na pohodlných a nepohodlných. Veľmi mi chýbal priestor na slobodné šírenie a konfrontáciu myšlienok a názorov, priestor, v ktorom by mohla sťažiť žurnalistika ako dáma a so svojou kvalitou, nie politickým alebo finančným krytím. Keďže som chcel zostať verný svojej filozofii novinárskeho remesla a profesorom, ktorí formovali moju novinársku kariéru, a nechcel som sa zaradiť do bulváru či politicky jednostranne orientovaných médií, rozhodol som založiť vlastný časopis. Nie pre moju slávu a úspech, ale najmä preto, aby som sa pokúsil ukázať čitateľom, že žurnalistika je a môže byť aj o niečom inom, ako o bulvári a lacnom politikom a kultúrnym ohlupovaní ľudí v zmysle módného hesla - Aj tak sú to len ovce, ktoré nerozmýšľajú.

Verím tomu, že jadro slovenského národa je zdravé a premýšľa, je možno finančne podvyživené, ale nie duchovne. Myslím si to aj o slovenskej inteligencii, napriek jej ukrývaniu sa do anonymity a tváreniu sa, že sa jej mnohé veci netýkajú. Myslím si to aj o mladej generácii, ktorá si v súčasnom chaose hľadá svoju životnú i profesionálnu cestu. Pán Boh nám dal rozum aj dušu. Aj preto verím tomu, že v každom z nás blíka severka a naplní sa bod zlomu, po ktorom si uvedomíme, že už vieme rozoznávať to, čo je podstatné a nepodstatné, národné a protinárodné, čítať medzi riadkami a nenechávať sa pasívne ohlupovať rôznymi informáciami a tvrdeniami.

A prečo v Košiciach? Je to moje rodné mesto, žije tu moja rodina, ktorá sa nechcela presťahovať do Bratislavy. Aj preto, lebo poznám môj názor, že dobrý a kvalitný časopis sa dá vydávať aj mimo hlavného mesta. Kvalita predsa závisí od ľudí, a nie od miesta, v ktorom pôsobí.

- Na trhu chýbajú periodiká, ktoré by vyjadrovali objektívne informácie o pôsobení jednotlivých vlád, ako sa ujímajú moci po každých voľbách. Naopak, akoby štát ani nestál o to, aby sa obyvateľstvo dozvedelo aj iné informácie, než interpretácie v duchu zahraničných majiteľov médií. Dokonca na štátnych úradoch, či v úradných priestoroch samosprávy si vo chvíli čakania na oficiálne prijatie môžete prečítať skôr časopisy, kde sa neobjektívne posudzuje zmysel a

Róbertovi Matejovičovi k získaniu prestížneho ocenenia Zlaté pero (Zlatná Penkala) za najlepšie tri reportáže o Chorvátsku v roku 2005 blahoželá Zdenko Mičič, bývalý štátny tajomník ministerstva mora, turizmu, dopravy a rozvoja. V pozadí je bývalý minister Božidar Kalmeta a Niko Bulič, súčasný prezident Chorvátskeho turistického združenia.

úloha štátu a výkony jeho predstaviteľov. A pritom vážna tlač trpí nedostatkom záujmu, ba širokej verejnosti je jej existencia takmer utajená... Čo by ste k tomu povedali vy?

RÓBERT MATEJOVIČ: - Mám podobnú skúsenosť ako vy. Sme v začarovanom kruhu. Ak sa rozprávam s ministrom alebo so štátnym tajomníkom, s poradcami, primátorom či starostom o

mediách, vždy si s'aužujú: Bože, tí novinári... Nemáme čo čítať, nevieme, čo je a čo nie je pravda, samé pletky, klamstvá, stále to isté...

Keď im ponúknem Dimenzie, aby si ich prečítali, nikdy nepovedia nie, vezmú si časopis a prečítajú ho. A keď sa po istom čase stretne a opýtam sa, tak ako? Zaujal vás časopis, čo vám v ňom chýba, nechýba, budete si ho kupovať, alebo si ho predplatíte, ak ho naozaj chcete, väčšinou sú odpovede nasledovné: nevedel som, že váš časopis existuje, zaujal ma, dokonca aj manželku. Aj by som ho predplatil, ale viete, museli by sme vypísať verejnú súťaž, nemáme na to zdroje, nemôžem dať len tak príkaz, aby si ho náš úrad objednal.

Nechcem samozrejme nikomu vnucovať môj časopis, ani netvrdím, že je najlepší. Trápi ma, podobne ako aj vás, najmä jedna vec: Prečo si ľudia nepredplatia tie periodiká, o ktorých tvrdia, že ich veľmi oslovili, dokonca nadchli? Je to chyba ich vnútornej odvahy a lenivosti, nedostatku peňazí alebo je systém, v ktorom pracujú, už taký zvrátený, že v ňom nikto nerozmýšľa a nechce nič riskovať? Žeby vyhodenie z práce za predplatené?

- Aké sú perspektívy Dimenzii? Čo by ste prezentovali ako pozvanie pre čitateľov Kultúry, aby si predplatili alebo pravidelne kupovali aj váš mesačník?

RÓBERT MATEJOVIČ: - Perspektívy nášho časopisu závisia od záujmu čitateľov na Slovensku i v zahraničí. Ak ho budú čítať, čiže si ho budú naďalej kupovať a predplácať si, bude to pre nás ich najlepšia reakcia na naše úsilie a zmysel našej práce. Nehovorím však, že nemôžu a nemajú byť k nám kritickí. Pokiaľ však budeme musieť byť v režime, ktorého základným cieľom je „zarobiť si“ aspoň na tlač a spolupracovníkov, keďže za krízu nemôžeme, musíme sa uskrniť a skúšať hľadať nové možnosti podpory. Ja chcem však slúžiť žurnalistike, nie peniazom. Mojm zámerom a cieľom je, aby sa v časopise postupne stretli a našli všetci. Nielen osobnosti, politici, diplomati, manažéri, umelci, výtvarníci, herci, stredná, či vyššia vrstva, ale aj obyčajní ľudia. Aj tí, ktorí nežijú na Slovensku, ale hovoria, píšú a čítajú po slovensky.

- Z vášho životopisu vieme, že ste študovali v USA. Táto informácia by avi-

zovala, že ste nasali duch New Yorku a naskočili na módnú vlnu amerikanizmu, a nie, v Dimenziách, ktoré redigujete, cítiť pohľad i srdce Stredoeurópana, Slováka, ktorému leží na srdci osud vlasti. Značí to, že štúdiá vás presvedčili o potrebe zápasu o národnú identitu? Alebo inak: Hrozí podľa vás nebezpečenstvo zanedbania národnej identity? Čím také nebezpečenstvo môžeme redukovat' na minimum?

RÓBERT MATEJOVIČ: - V USA som pred trinástimi rokmi študoval americkú žurnalistiku, mediálnu politiku, komunikáciu a spoločnosť. Od môjho nebohého profesora a jeho amerických kolegov, rovnako aj od osobností, ktorých som tam spoznal, som často počúval, ako im prekáža, keď sa im niekto podliazuje, najmä jej strednej vrstve, kongresmanom a politikom. Oni chcú počuť to, čo si naozaj myslíme, chcú vedieť, ako v Európe rozmýšľame, čo tvoríme, akú máme kultúru a históriu. Žiaľ, niektorí slovenskí „proameričania“, najmä niektorí politici, novinári a analytici si myslia, že majú patent a právo hodnotiť to, kto je pro- a kto je protiamerický. A tak sa na Slovensku správajú presne opačne ako Američania a ich vzory. Sú fundamentalistickí, protidemokratickí, neuznávajú a nerešpektujú názory iných, robia ideologickú nadprácu, ktorú od nich nikto nežiada, neuznávajú svoje korene a svoj národ, nie sú hrdí na svoj štát a svoju kultúru, chcú byť všetko možné, len nie Slovákmi a patriotmi. Obyčajní i vzdelaní Američania takýchto ľudí neuznávajú a vnímajú ich ako veľké nuly. Ja som v USA žil a písal reportáže. To, že niekto má iné názory na to, čo sa v USA deje a konfrontuje politiku Bieleho domu a Pentagonu, to neznamená, že je protiamerický. Odmietam, ak niekto robí z jedného politického názoru uniformovaný a všeobecný názor, takmer dogmu, a podľa toho hodnotí názory iných. Alebo im vymedzuje životný a pracovný priestor. Toto sme tu mali pred rokom 1989 a za éry Sovietskeho Zväzu!

Neverím, že Slováci stratia svoju národnú identitu. Výzvou pre nich je najmä súčasná doba globalizácie a integrácie, v ktorej sa môže zviditeľňovať, pestovať a rozvíjať. No najprv ju musia dobre poznať, študovať, zbaviť ju „zakliatych“ tém a názorov, oslobodiť ju od ideológií, nánosov a trendov, ktoré sú jej cudzie. Ak je jedným z našich hlavných národných pilierov kresťanstvo (nielen katolicizmus) a cyrilometodská tradícia, tak ich naozaj žime, prežívajme, chráňme ich a chváľme sa nimi všade. Vsuňme ich aj do reálnej politiky, spolupráce s inými krajinami a civilizáciami, do kinematografie, televíznych seriálov, divadelných predstavení, aj do života Európskej únie, aspoň do jej stredoeurópskeho priestoru. Dajme ich aj do základných princípov východnej politiky EÚ na Balkáne a vo východnej Európe. Na čo ešte čakáme? Koho súhlas potrebujeme? Prečo ešte nemáme reality show na tému slovenských dejín a dejín kresťanstva? Je ťažké nájsť na tieto témy peniaze a súťažiacich?

Našu národnú identitu si môžeme zničiť len sami, keď jej prestaneme veriť, nebudeme si ju vážiť a ctiť, pestovať v rodinách a v medziľudských vzťahoch.

Zhovárala sa STANISLAVA BORISOVA

Vzhľadom na skutočnosť, že dňa 21. marca 2009 sa budú konať priame voľby prezidenta Slovenskej republiky (1. kolo) a v prípade, že v tomto prvom kole nebude prezident Slovenskej republiky zvolený, druhé kolo sa bude konať 4. apríla 2009. Vychádzajúc z tejto významnej udalosti Slovenskej republiky, chce redakcia časopisu KULTÚRA spolu s autorom tohto článku oboznámiť našich čitateľov s voľbou, ústavným postavením a pôsobnosťou prezidenta Slovenskej republiky.

ÚSTAVNÉ POSTAVENIE

A VOĽBA PREZIDENTA SR

Podľa platnej Ústavy SR v znení ústavného zákona č. 9/1999 Z. z. zo 14. januára 1999, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení ústavného zákona č. 244/1998 Z. z., prezident Slovenskej republiky je individuálnou hlavou štátu. Ako hlava štátu, resp. Slovenskej republiky reprezentuje ju navonok i dovnútra a svojimi rozhodnutiami zabezpečuje riadny chod ústavných orgánov. Jeho ústavné postavenie a pôsobnosť je v Ústave SR zakotvená v šiestej hlave: Výkonná moc, prvý oddiel: Prezident Slovenskej republiky, v článkoch 101 až 107. Okrem citovaných článkov Ústavy SR sú niektoré otázky postavenia a pôsobnosti prezidenta SR zakotvené i v čl. 111, 129 ods.2, ods.3, ods.5 čl.154a. Ústavné postavenie prezidenta SR ako hlavy štátu v systéme štátnych orgánov Slovenskej republiky je odrazom princípu teórie delby moci, ako i parlamentnej formy vlády, podľa ktorej je Slovenská republika parlamentnou republikou. Podľa ústavného postavenia a pôsobnosti je prezident SR tzv. slabým prezidentom. Toto konštatovanie potvrdzuje aj čl. 101 ods. 1 tretia veta Ústavy SR, ktorá znie: „Prezident vykonáva svoj úrad podľa svojho svedomia a presvedčenia a nie je viazaný príkazmi.“ Takzvané slabé postavenie prezidenta je typické pre parlamentnú formu vlády, čo v konečnom dôsledku z nej vyplýva a s ňou súvisí. Teda prezident Slovenskej republiky nie je zodpovedný parlamentu, t. j. Národnej rade SR. Tiež to súvisí i s priamou voľbou prezidenta SR občanmi, a najmä s kontrasiagnáciou aktov výkonnej moci prezidenta vládou Slovenskej republiky alebo členom vlády - ministrom. Vidíme to napríklad v čl. 102 ods.2, ktorý zakotvuje, že: „Rozhodnutie prezidenta vydané podľa čl. 102 písm. b) a i), ak ide o udelenie amnestie, a podľa písmena i) je platné, ak ho podpíše predseda vlády Slovenskej republiky alebo príslušný minister, v týchto prípadoch za rozhodnutie prezidenta zodpovedá vláda Slovenskej republiky.“ V súvislosti s voľbou prezidenta Slovenskej republiky sa žiada poukázať na skutočnosť, že od vzniku ČSR v celom ústavnom vývoji Česko-Slovenska, ako aj Slovenskej republiky do roku 1999, sa voľba prezidenta Česko-Slovenska, ale tiež i prezidenta Slovenskej republiky konala najvyšším zastupiteľským zborom - parlamentom - Národným zhromaždením ČSR a ČSSR, Federálnym zhromaždením ČSFR a Národnou radou SR. I voľba prvého prezidenta Slovenskej republiky podľa schválenej Ústavy Slovenskej republiky z 1. septembra 1992 sa konala Národnou radou SR. Až novelizácia Ústavy Slovenskej republiky, uskutočnená v roku 1998 a 1999 sa dotkla voľby a právomoci prezidenta Slovenskej republiky. Obidve tieto novely Ústavy Slovenskej republiky boli vynútené skutočnosťou, že po ukončení funkčného obdobia prezidenta Slovenskej republiky Michala Kováča v roku 1998 bolo potrebné

zvoliť nového prezidenta Slovenskej republiky. To sa však nepodarilo ani po niekoľkokrát opakovanej voľbe viacerých kandidátov na prezidenta Národnou radou SR. Voľby sa uskutočnili v piatich kolách a o prezidentské kreslo sa uchádzalo desať kandidátov. Ani jeden z nich nezískal potrebnú ústavnú väčšinu deväťdesiatich hlasov v Národnej rade SR. Tento stav chcela vládna koalícia zmeniť, preto prišla z návrhom na novelizáciu Ústavy Slovenskej republiky.

Prvá novela Ústavy Slovenskej republiky sa uskutočnila ústavným zákonom č. 244/1998 Z. z., ktorý nadobudol účinnosť dňom vyhlásenia, t. j. 5. augusta 1998. Táto novela bola veľmi stručná. Zakotvovala, že prezidenta Slovenskej republiky volí Národná rada Slovenskej republiky na návrh najmenej ôsmich poslancov tajným hlasovaním na päť rokov. Zároveň táto novela v druhom ustanovení zakotvovala, že v prípade, keď je uvoľnený

JAROSLAV CHOVANEC

Prezident samostatnej Slovenskej republiky

úrad prezidenta Slovenskej republiky, niektoré jeho právomoci sa presunú na predsedu Národnej rady SR. Ide o tieto právomoci: právo vymenovať a odvolávať predsedu a ostatných členov vlády SR, právo vymenovať a odvolávať vedúcich ústredných orgánov a vyšších štátnych funkcionárov ustanovených zákonom, ako aj právo vymenúvať profesorov a rektorov vysokých škôl a povyšovať generálov.

Druhá novela Ústavy Slovenskej republiky sa uskutočnila ústavným zákonom č. 9/1999 Z. z. a nadobudla účinnosť dňom vyhlásenia, t. j. 27. januára 1999. Táto novela oproti predchádzajúcej bola rozsiahlejšia. Predmetná novela priniesla najmä dve základné zmeny dotýkajúce sa inštitúcie prezidenta Slovenskej republiky. Zaviedla priamu voľbu prezidenta Slovenskej republiky na päť rokov občanmi, a taktiež zaviedla právo odvolať prezidenta pred skončením volebného obdobia ľudovým hlasovaním. Okrem týchto dvoch hlavných zmien sa táto novela Ústavy Slovenskej republiky dotýkala niektorých právomocí predsedu Národnej rady SR a najmä právomocí prezidenta Slovenskej republiky, ako aj procesu, resp. mechanizmu voľby prezidenta SR. Taktiež sa dotkla i otázky právomoci Ústavného súdu SR vo vzťahu k voľbám prezidenta Slovenskej republiky, voľbám do Národnej rady SR a voľbám do orgánov územnej samosprávy, ako i vo vzťahu k výsledkom referenda. Ústavný súd SR tu rozhoduje o ústavnosti a zákonnosti volieb a výsledku referenda.

Dňa 23. februára 2001 Národná rada SR schválila i tzv. veľkú novelu Ústavy Slovenskej republiky. Schválená tzv. veľká novela Ústavy Slovenskej republiky nadobudla platnosť dňom vyhlásenia v Zbierke zákonov, t. j. 17. marca 2001, a účinnosť dňom 1. júla 2001 okrem čl. 125a, čl. 127a, čl. 134 ods. 1 a 3 a čl. 151a, ktoré nadobudli účinnosť 1. januára 2002. Táto novela bola publikovaná pod č. 90/2001 Z. z.. Schválená veľká novela Ústavy Slovenskej republiky spolu s predchádzajúcimi čiastkovými dvoma novelami Ústavy Slovenskej republiky bola zaradená do úplného znenia Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., ktoré bolo uverejnené v Zbierke

zákonov zo dňa 13. apríla 2001 v čiastke 56.

Veľká novela Ústavy Slovenskej republiky upresnila i otázku podpísavania zákonov v prípade, keď ich prezident Slovenskej republiky vráti s pripomienkami Národnej rade SR na opätovné prerokovanie. Po schválení zákona v Národnej rade SR sa zákon vyhlási i vtedy, ak ho prezident Slovenskej republiky nepodpíše, teda aj bez jeho podpisu.

V oblasti referenda veľká novela Ústavy Slovenskej republiky zakotvila prezidentovi Slovenskej republiky možnosť podať na Ústavný súd SR návrh na rozhodnutie, či predmet referenda, ktoré má vypísať na základe petície alebo uznesenia Národnej rady SR, je v súlade s Ústavou Slovenskej republiky alebo ústavným zákonom.

V šiestej hlave Ústavy Slovenskej republiky je zakotvená výkonná moc inštitúcie:

„Prezident Slovenskej republiky „

Pritom sa žiada zdôrazniť skutočnosť, že v jednotlivých oblastiach, či skupinách ide o tradičnú pôsobnosť a prerogativity, ktoré sú charakteristické pre individuálnu hlavu štátu, t. j. pre prezidenta republiky. Táto v podstate korešponduje s pôsobnosťou hláv - prezidentov štátov v parlamentnej republike.

PÔSOBNOSŤ PREZIDENTA

VO VZŤAHU K ZAHRANIČIU

Tieto klasické pôsobnosti hlavy štátu sú typické pre v parlamentnú formu vlády, v prevažne miere majú reprezentatívny charakter. Prezident SR ich vykonáva v súlade s Ústavou SR a na základe a zvyklostí medzinárodného práva ako aj reciprocitu vo vzájomných vzťahoch štátov.

a) Prezident SR zastupuje Slovenskú republiku navonok, dojednáva a ratifikuje medzinárodné zmluvy a prijíma, poveruje a odvoláva vedúcich diplomatických misií.

Prezident SR je chápaný ako riadny vyslanec SR. V zahraničí užíva zvláštnu ochranu. Má všetky práva podľa protokolu: právo na prijatie, používať štátnu vlajku a štátny znak vo svojom dočasnom sídle v zahraničí, ako i štandardu prezidenta SR.

Ústava Slovenskej republiky umožňuje prezidentovi SR preniesť pôsobnosť dojednávať a ratifikovať medzinárodné zmluvy na vládu SRT alebo s jej súhlasom na jednotlivých členov vlády SR. V medzinárodnom práve sa ratifikácia považuje za jednu z foriem, ktorou Slovenská republika zastupovaná hlavou štátu - prezidentom SR môže vyjadriť súhlas byť viazanou s príslušnou medzinárodnou zmluvou.

V tejto súvislosti sa žiada upozorniť na skutočnosť, že v právnom poriadku SR možno rozlišovať medzinárodné zmluvy prezidentské, vládne a rezortné. Prezidentskými zmluvami sú tie medzinárodné zmluvy, na ktoré je potrebný súhlas Národnej rady SR. Prezident SR uzatváranie týchto zmlúv si môže vyhradiť, alebo môže ich dojednávanie preniesť na vládu SR. Prezident SR má tiež pôsobnosť, predložiť návrh na Ústavný súd SR, aby ten rozhodol či je dojednaná medzinárodná zmluva, na ktorú je potrebný súhlas Národnej rady SR, v súlade s ústavou alebo ústavným zákonom, a to ešte pred jej ratifikáciou.

Prezident SR realizuje právo suverénneho štátu na diplomatické styky, a to tým, že prijíma, poveruje a odvoláva vedúcich diplomatických misií v súlade s normami medzinárodného práva. Treba poukázať na to, že prijatiu a povereniu vedúcich misií predchádza zistenie vysielajúceho štátu, či prijímajúci štát udelil súhlas - agrément - osobe, ktorú zamýšľa poveriť diplomatickou misiou. Prezident SR vlastne udeľuje súhlas pre vedúcich misií cudzích štátov prichádzajúcich na Slovensko. Poverovacie listiny vydá pri vysielaní diplomatov prezident SR vydá poverovaciu listinu pre hlavy cudzích štátov. Tomuto predchádza rozhodnutie o menovaní občana do funkcie diplomatického zástupcu. Rozhodnutie prezidenta SR v týchto otázkach si vyžaduje kontrasiagnáciu predsedom vlády alebo ním povereným členom vlády.

PÔSOBNOSŤ PREZIDENTA

VO VZŤAHU

K NÁRODNEJ RADE SR

Prezident SR zvoláva ustanovujúcu schôdzu Národnej rady SR. V podstate ide o formálnu pôsobnosť, vyplývajúcu z jeho reprezentatívneho postavenia. Je to tradičné prerogatívum.

Prezident SR má právo veta voči zákonom Národnej rady SR. V rámci neho môže vrátiť Národnej rade SR zákon s pripomienkami do 15 dní od doručenia schváleného zákona na podpis. Ide o právo relatívneho (suspensívneho veta), ktoré možno prelomiť opätovným prerokovaním a schválením nadpolovičnou väčšinou všetkých poslancov. Národná rada SR hlasuje osobitne o pripomienkach prezidenta k vrátenému zákonu a osobitne o zákone ako celku. Zákon vrátený prezidentom môže byť teda schválený v pôvodnej podobe bez akceptácie jeho pripomienok (prelomenie veta), alebo v podobe s akceptovaním pripomienok prezidenta alebo nebude schválený vôbec. (Čl. 102 ods. 1 písm. n) a čl. 87 ods. 4 Ústavy SR.)

V tejto súvislosti môžeme poukázať na to, že prezident SR má právo podpisovať zákony Národnej rady SR. Odmietnutie alebo faktická prekážka podpisania zákona prezidentom (okrem prípadov predpísaných ústavou) nemôže zabrániť ich vyhláseniu v Zbierke zákonov.

Prezident podáva Národnej rade SR správy o stave Slovenskej republiky a o závažných politických otázkach. V podstate ide o tradičnú pôsobnosť hlavy štátu - prezidenta SR, ktorá našla svoje ústavné zakotvenie vo všetkých ústavách prijatých na území Česko-Slovenska a SR. Prezident SR môže využiť túto pôsobnosť podľa vlastného uváženia. Prezident SR má tu priestor na vyjadrenie vlastných názorov na dôležité vnútroštátne a medzinárodné politické otázky na pôde Národnej rady SR.

Prezident SR má tiež pôsobnosť rozpustiť Národnú radu SR. Ide o typickú funkciu v parlamentnej forme vlády, ktorá vyplýva z postavenia prezidenta SR ako arbitra pri riešení závažných, resp. kompetenčných konfliktov medzi vládou SR a Národnou radou SR. Ústava SR taxatívne vymedzuje situácie, za ktorých prezident SR môže alebo musí uplatniť vyššie uvedenú pôsobnosť.

Prezident SR môže rozpustiť Národnú radu SR v týchto prípadoch:

- ak Národná rada Slovenskej republiky v lehote šiestich mesiacov od vymenovania vlády Slovenskej republiky neschválila jej programové vyhlásenie,

- ak sa Národná rada Slovenskej republiky neuzniesla do troch mesiacov o vládnom návrhu zákona, s ktorým vlada Slovenskej republiky spojila vyslovenie dôvery,

- ak Národná rada Slovenskej republiky nebola dlhšie ako tri mesiace spôsobilá uznať sa, hoci jej zasadanie nebolo prerušené a hoci bola v tom čase opakovane zvolávaná na schôdzu, - alebo ak zasadnutie Národnej rady Slovenskej republiky bolo prerušené na dlhší čas, ako dovoľuje ústava. (Čl. 102 písm. e) Ústavy SR.)

Toto právo nemôže uplatniť počas posledných šiestich mesiacov svojho volebného obdobia, počas vojny, vojnového stavu alebo výnimočného stavu. Dôvody takejto úpravy vychádzajúcej z potreby ochrany pred možným zneužitím mimoriadnych pomerov v štáte na posilnenie moci určitých politických síl i z praktickej nemožnosti uskutočniť v takejto situácii nové voľby.

Prezident SR rozpustí Národnú radu Slovenskej republiky v prípade, ak

v ľudovom hlasovaní o odvolaní prezidenta nebol prezident SR odvolaný. Ide o obligatórne rozpustenie Národnej rady SR, teda záväzná pôsobnosť prezidenta SR.

PÔSOBNOSŤ PREZIDENTA VO VZŤAHU K VLÁDE SR

Prezident SR vymenúva a odvoláva predsedu a ostatných členov vlády Slovenskej republiky, poveruje ich riadením ministerstiev a prijíma ich demisiu. (Čl. 102 ods. 1 písm. g.)

Pri vymenúvaní predsedu vlády SR prezident SR je relatívne autonómny. Pri výbere kandidáta na premiéra sa riadi spravidla ústavnou praxou. To znamená, že rešpektuje výsledky volieb. Taktiež rešpektuje formujúcu sa parlamentnú väčšinu - väčšinu v Národnej rade SR.

Pri vymenúvaní ďalších členov vlády je prezident SR viazaný návrhom predsedu vlády SR. Táto väzanosť platí aj vo vzťahu k povereniu členov vlády SR príslušným rezortom.

Ústava SR v čl. 115 a 116 predpokladá situácie, kedy je prezident SR povinný odvolať predsedu a ostatných členov vlády SR:

a) ak Národná rada SR vysloví vláde alebo jej členovi nedôveru, alebo ak zamietne jej návrh na vyslovenie dôvery,

b) ak vláda, jej predseda alebo člen podá demisiu,

c) ak predseda vlády podá návrh na odvolanie člena vlády.

Ak prezident SR prijme demisiu vlády, poverí ju vykonaním funkcie až do vymenovania novej vlády SR. Ak prezident SR prijme demisiu člena vlády, alebo ak člena vlády odvolá, je povinný určiť, ktorý z členov vlády bude dočasne spravovať jeho veci. Ak demisiu podá predseda vlády, demisiu podá celá vláda.

Inštitút zastupovania prezidenta SR je zakotvený v čl. 105 Ústavy SR. V zmysle tohto ustanovenia pôsobnosť podľa čl. 102 ods. 1 písm. a), b), c), n) a o) prechádzajú na vládu SR. Na predsedu vlády SR v tom čase prechádza hlavné velenie ozbrojených síl. Oprávnenia prezidenta SR podľa čl. 102 ods. 1 písm. d), g), h), l), m), s) a t) prechádzajú v tom čase na predsedu Národnej rady SR. Žiada sa upozorniť na skutočnosť, že ak prezident SR nemôže vykonávať svoju funkciu dlhšie ako šesť mesiacov, Ústavný súd SR vyhlási, že funkcia prezidenta sa uvoľnila. Dňom tohto vyhlásenia sa končí funkčné obdobie doterajšieho prezidenta SR.

Prezident má právo vyžadovať si od vlády SR a od jej členov informácie potrebné na plnenie svojich úloh. Po prijatí ústavného zákona 9/1999 Z. z. prezident už nemá právo zúčastňovať sa na schôdzach vlády ani jej predsedat'.

PÔSOBNOSŤ PREZIDENTA V OBLASTI TVORBY ŠTÁTNYCH ORGÁNOV

Pôsobnosť kreačná patrí k tradičným oprávneniam hlavy štátu - prezidenta SR, ktoré spravídla uskutočňuje na návrh Národnej rady SR, vlády SR alebo iného orgánu.

Prezident SR vymenúva a odvoláva vedúcich ústredných orgánov, vyšších štátnych funkcionárov a ďalších funkcionárov v prípadoch, ktoré ustanoví zákon; vymenúva a odvoláva rektorov vysokých škôl, vymenúva vysokoškolských profesorov, vymenúva a povyšuje generálov.

Vymenúvanie a odvolávanie vyššie uvedených funkcionárov je podrobne upravené v príslušných zákonoch.

Prezident SR vymenúva a odvoláva sudcov Ústavného súdu Slovenskej republiky, predsedu a podpredsedu Ústavného súdu SR a prijíma sľub týchto sudcov. Sudcov Ústavného súdu SR menuje prezident SR 13 z okruhu osôb navrhnutých Národnou radou SR (ktorých je 26) a z dôvodov uvedených v Ústave SR ich aj odvoláva.

Prezident SR vymenúva a odvoláva sudcov, predsedu a podpredsedu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, generálneho prokurátora a troch členov Súdnej rady Slovenskej republiky, prijíma sľub sudcov a generálneho prokurátora.

Generálneho prokurátora SR menuje prezident SR a odvoláva na návrh Národnej rady SR.

Prezident SR sudcov menuje a odvoláva na návrh Súdnej rady SR. Ide o ústavný orgán, ktorý má pomerne širokú ústavnú pôsobnosť vo veciach personálnej skladby súdov, o organizácii a o vzťahoch orgánov správy súdnictva a orgánov sudcovskej samosprávy.

PÔSOBNOSŤ PREZIDENTA V OBLASTI OBRANY

A BEZPEČNOSTI ŠTÁTU

Prezident SR republiky je hlavným veliteľom ozbrojených síl Slovenskej republiky. Patrí mu oprávnenie vydávať rozkazy pre podriadených, rozhodovanie o žiadostiach občanov SR vykonávať vojenskú službu v cudzom vojsku, vydávanie povolení cudzincom na dobrovoľné prevzatie branej povinnosti v ozbrojených silách SR a rozhodovanie o ďalších otázkach súvisiacich s výkonom služobného pomeru v ozbrojených silách, napr. aj vybavovanie písomnej agendy súvisiacej so žiadosťami, podnetmi a sťažnosťami príslušníkov ozbrojených síl. Prezident je tiež oprávnený povolať vojakov v zálohe na výkon mimoriadnej služby a nariadiť mobilizáciu.

Prezident SR na základe rozhodnutia Národnej rady SR vypovedá vojnu, ak je Slovenská republika napadnutá alebo ak to vyplýva zo záväzkov z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu. Túto pôsobnosť prezident SR vykonáva samostatne (ale len na návrh NR SR, v prípadoch predvídaných ústavou). Prezident SR tiež uzatvára mier, čo je významným medzinárodnoprávnym aktom, a súvisí so všetkými právnymi dôsledkami, ktoré vojna prináša.

Prezidentovi SR ako hlavnému veliteľovi vzdávajú ozbrojené sily pocty. Agendu, ktorá súvisí s výkonom týchto pôsobností prezidenta, zabezpečuje Vojenská kancelária Prezidenta SR. Akty prezidenta v tejto oblasti pôsobnosti vyžadujú kontrasiagnáciu predsedu alebo ním povereného člena vlády. V prípade zastupovania prezidenta predchádza výkon týchto právomocí ex constitutione na predsedu vlády.

Prezident SR môže na návrh vlády SR nariadiť mobilizáciu ozbrojených síl, vyhlásiť vojnový stav alebo výnimočný stav a ich skončenie. Na platné rozhodnutie v týchto závažných otázkach Ústava SR vyžaduje súhlas dvoch najvyšších ústavných orgánov - prezidenta SR a vlády SR. Podmienky vypovedania vojny, vyhlásenia vojnového stavu, vyhlásenia výnimočného stavu, vyhlásenia núdzového stavu a spôsob výkonu verejnej moci v čase

vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu ustanoví zákon.

OSTATNÉ PÔSOBNOSTI

A PREROGATÍVY PREZIDENTA

Prerogatívy prezidenta SR majú tradičný charakter a delia sa na čestné (akými sú používanie prezidentskej stráže a štandardy, zapožičiavanie štátnych vyznamenání, udeľovanie titulov i hodností) a na výsostné prerogatívy. Medzi výsostnými právami hlavy štátu - prezidenta SR je vymenúvanie štátnych funkcionárov, reprezentácia štátu navonok, vypovedanie vojny a dojednávanie mieru, vyhlásenie výnimočného stavu, hlava štátu tiež odročuje a rozpúšťa parlament, udeľuje milosť.

Medzi tradičné prerogatívy prezidenta SR patrí i právo udeľovať milosť a amnestiu. Pred prijatím ústavných zákonov č. 9/1999 Z. z. a č. 90/2001 Z. z. mohol prezident SR podľa pôvodného ustanovenia v Ústave SR udeliť milosť (ako omilostenie konkrétnej osoby, pričom nie je podstatný skutok, ktorý spáchal) a amnestiu (ako generálne omilostenie vzťahujúce sa na trestný čin bez individuálneho určenia osôb) v troch formách: vo forme abolicie, agraciácie a rehabilitácie.¹

Abolicia je príkaz hlavy štátu orgánom činným v trestnom konaní, aby sa pre určitý čin nezačínalo trestné stíhanie, prípadne, aby sa v trestnom konaní nepokračovalo a trestné stíhanie sa zastavilo.²

Agraciácia je príkaz hlavy štátu príslušnému súdu, aby v jeho mene odpustil alebo zmiernil právoplatne uložený trest v trestnom konaní za trestný čin.³

Amnestia má hromadný charakter, predstavuje sa vždy individuálne buď účinkami abolicie alebo agraciácie a súbežne aj účinkami zahľadania odsúdenia.⁴

Udeľovanie milostí prezidentom SR je ústavou umožneným vstupom prezidenta republiky, ako orgánu výkonnej moci, do moci súdnej, ale aj do sféry činnosti orgánov v prípravnom trestnom konaní. Osobitne pri abolicii išlo o absolútny zásah hlavy štátu do súdnej moci, pretože súdna moc stráca oprávnenie uplatniť svoju súdnu právomoc a orgány činné v trestnom konaní nemôžu pokračovať vo vyšetrovaní smerujúcom k odhaleniu páchatel'a trestného činu. Preto sa pôsobnosť prezidenta v tejto oblasti pôsobnosti prostredníctvom noviel obmedzila. Ústavným zákonom č. 9/1999 Z. z. sa udelenie amnestie prezidentom podminilo kontrasiagnáciou predsedu vlády alebo príslušného ministra, čo možno vnímať ako záruku proti zneužitiu tejto pôsobnosti. Ústavný zákon č. 90/2001 Z. z. obmedzil rozhodovanie prezidenta SR o udelení milosti odňatím práva abolicie prezidentovi SR.

Prezident SR teda môže udeliť milosť a amnestiu vo forme agraciácie a rehabilitácie - odpúšťa a zmiernuje tresty uložené súdmi v trestnom konaní a zahľadza odsúdenie formou individuálnej milosti alebo amnestie. Prezident SR môže milosť udeliť až osobe, o ktorej súd právoplatne rozhodol, že sa dopustila trestného činu a udeľením milosti má možnosť korigovať rozhodnutie súdnej moci. Udeľovanie amnestie a milosti je výlučným neprenosným právom prezidenta SR. Rozhodovanie prezidenta o amnestii je všeobecne záväzným právnym predpisom uverejňovaným v Zbierke zákonov SR.

Prezident SR má právo udeľovať vyznamenania, ak na to nespĺnomocní iný orgán. Druhy vyznamenání, pravidlá ich udeľovania a predkladanie návrhov na udeľenie vyznamenání sú upravené v príslušnom zákone.

Prezident SR vyhlasuje referendum v prípade, ak o to petíciou požiada aspoň 350 000 občanov alebo ak sa na tom uznesie Národná rada SR. (Čl. 102 ods. 1 písm. n.) S pôsobnosťou prezidenta SR vyhlasovať celoštátne referendum súvisí oprávnenie prezidenta obrátiť sa na Ústavný súd SR s návrhom na rozhodnutie, či predmet referenda, ktoré sa má vyhlásiť, je v súlade s ústavou alebo s ústavným zákonom. (Čl. 95 ods. 2 Ústavy SR.)

Prezident SR má právo predkladať návrhy na začatie konania pred Ústavným súdom SR aj v iných veciach. Účastníkom konania je spôsobilý byť buď ako navrhovateľ, odporca alebo vedľajší účastník. (Čl. 130 ods. 1 a 2 Ústavy SR.)

V zbierke zákonov SR sa uverejňujú tieto rozhodnutia prezidenta SR:

- o vyhlásení referenda
- o udelení amnestie
- o vyhlásení vojnového stavu
- o vyhlásení výnimočného stavu
- o rozpustení Národnej rady Slovenskej republiky
- o prenesení pôsobnosti dojednávať medzinárodné zmluvy na vládu SR, resp. s jej súhlasom na jednotlivých členov vlády SR.⁵

SYMBOLY PREZIDENTA SR

Prezident Slovenskej republiky používa ako symbol svojej funkcie štandardu prezidenta Slovenskej republiky.

Štandarda prezidenta Slovenskej republiky má podporu červeného štvorca, z ktorého spodného okraja vyrastá modré trojvršie s bielym dvojitým krížom v proporciách štátneho znaku Slovenskej republiky. Bielo-modro-červený lem vychádza bielou farbou z horného rohu štandardy od žrde. Kresba znamenia je strieborná, strieborná linka lemujú červený štvorec aj celú štandardu.

Štandarda prezidenta Slovenskej republiky sa používa na označenie jeho trvalého alebo dočasného sídla a môže sa použiť pri výkone funkcií prezidenta Slovenskej republiky.

KANCELÁRIA PREZIDENTA SR

Kancelária prezidenta SR plní úlohy spojené s odborným, organizačným a materiálno-technickým zabezpečením činnosti prezidenta Slovenskej republiky. Základnými úlohami Kancelárie prezidenta SR je zabezpečovať veci spojené a) s výkonom funkcie prezidenta republiky vyplývajúce z Ústavy Slovenskej republiky, ústavných zákonov a z iných všeobecne záväzných právnych predpisov, b) s politickou činnosťou a verejnou činnosťou prezidenta republiky.

Kancelária prezidenta SR vykonáva a zabezpečuje pre prezidenta SR a jeho manželku aj iné úlohy, ktoré zodpovedajú ústavnému postaveniu prezidenta republiky.

Kancelária prezidenta SR plní aj ďalšie odborné, organizačné a materiálno-technické úlohy, ktoré vyplývajú zo zákonov a z iných všeobecne záväzných právnych predpisov alebo ktoré sú uvedené v tomto organizačnom poriadku.

Na čele Kancelárie prezidenta SR je vedúci kancelárie. Vedúceho

kancelárie vymenúva a odvoláva prezident SR.

Kancelária prezidenta Slovenskej republiky má dve pracoviská mimo svojho sídla. Pracovisko Kancelárie prezidenta Slovenskej republiky Košice a Pracovisko Kancelárie prezidenta Slovenskej republiky Banská Bystrica sú začlenené do oddelenia styku s verejnosťou.⁶

Inštitúcia individuálnej hlavy štátu - prezident Slovenskej republiky, jej ústavné postavenie, priama voľba a pôsobnosť sa v systéme štátnych orgánov Slovenskej republiky osvedčila a je života schopná, a významným spôsobom pozitívne pôsobí na budovanie a rozvoj samostatnej Slovenskej republiky. Jej postavenie a význam bude ešte viac rásť, ako sme sa stali členmi Európskej únie. Podľa dokumentov a fungovania členských štátov Európskej únie, funkcia prezidenta v nich má nezastupiteľné miesto do doby, kým budú existovať národné štáty a zachovávajú si svoji suverenitu (limitovanú), národnú a kultúrnu identitu.

POZNÁMKY:

1. Palúš, J. - Somorová, L.: *Štátne právo Slovenskej republiky*. Košice. PF UPJŠ 2002, s. 258.
2. Chovanec, J. - Palúš, I.: *Lexikón ústavného práva*. Bratislava. Procom 2004, s. 14.
3. *Tamže*, s. 70.
4. *Tamže*, s. 70.
5. *Tamže*, s. 70.
6. Porovnaj: Palúš, J. - Somorová, L.: *Štátne právo Slovenskej republiky*. Košice. PF UPJŠ 2002, s. 259.
7. Pozri: *Zákon NR SR č. 16/1993 Z. z. o Kancelárii prezidenta Slovenskej republiky*.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- Budinský, L.: *Trinást prezidentov*. Bratislava, Ikar 2004
- Čič, M. a kolektív: *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Martin. Matica slovenská 1997
- Drgonec, J.: *Ústava Slovenskej republiky*. Komentár. 2. vydanie. Šamorín. Heuréka 2007
- Gašparovič, J.: *Myslím národne, cítim sociálne*. Bratislava. Kancelária prezidenta Slovenskej republiky. Martin, Matica slovenská 2005
- Gašparovič, J.: *Prejav a vystúpenia*. Bratislava. Kancelária prezidenta Slovenskej republiky 2006
- Chovanec, J. - Palúš, I.: *Lexikón ústavného práva*. Procom, s. r. o., Bratislava, 2004
- Chovanec, J.: *Voľby prezidenta Slovenskej republiky*. Volebný slovník. Bratislava. Epos 1999
- Kováč, M.: *Z prejavov a príhovorov prezidenta Slovenskej republiky*. Bratislava. Tlačový odbor Kancelárie prezidenta Slovenskej republiky (zostavil Jozef Sitko) 1994
- Molč, J.: *Čestí a slovenští prezidentí*. Brno. CP Books, a.s. 2005
- Orosz, L. - Šimuničová, K.: *Prezident v ústavnem systéme Slovenskej republiky*. Bratislava VEDA 1998.
- Palúš, I. - Somorová, L.: *Štátne právo Slovenskej republiky*. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2004
- Piaty rok prezidenta Slovenskej republiky Rudolfa Schustera. Bratislava. Pripravila Kancelária prezidenta Slovenskej republiky 2003
- Posluš, M. - Cibulka, L.: *Štátne právo Slovenskej republiky*. Šamorín. Heuréka 2003
- Prusák, J.: *Teória práva*. Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, Bratislava, 1997
- Švenda, D. - Petrlová, M. - Škultétyová, L. - Kriška, P.: *Prezidentské voľby*. Bratislava. Merkury, s.r.o. 1999
- Ústava Slovenskej republiky (úplné znenie zákona s účinnosťou od 1. júla 2001). Úvod JUDr. Ján Drgonec, DrSc. Šamorín, Heuréka 2001
- Internet: www.prezident.sk

Terste a v Capui neďaleko Neapola. Rok nato sa manželia usadili vo Francúzsku, v Alfortville na predmestí Paríža. V Paríži sa majster venoval ilustrácii a voľnej tvorbe. Pracoval ako reštaurátor obrazov. Neúnavná pracovitosť a schopnosť vyjadrovať veci srdca a duše kresbou mu dodávali životnú silu uživiť svoju rodinu. Manželka Běla pochádza zo starého moravského rodu Andráškovcov (jej predok, Jan Andrášek, dal v roku 1633 postaviť známu moravskú baziliku „Na svätém kopečku“). Aj napriek tomu, že mala technické vzdelanie a bola absolventkou Stavbnej fakulty v Brne, uprednostnila výchovu detí pred lukratívnym povoláním v Paríži. Jej sebazaprenie a početné od-

riekanie sa obrátilo na obdivuhodný talent. Skromná a obeťavá dáma začala písať básne vo svojom materinskom jazyku ako aj vo francúzštine. Jej publikované básne sprevádzajú kresby manželja, no niektoré básne ilustrovala aj ona sama. Jej dielo bolo odmenené mnohými oceneniami. V roku 1999 jej činnosť bola korunovaná prijatím do literárnej sekcie parížskej Akadémie vied a umení „Lutece“. Manželja Schovancovi, obaja umelci, svojimi talentami a životom dokazujú, že tam, kde končí maliar, začína básnik a naopak, tam, kde končí básnik, začína maliar. Báseň sa kľbí s obrazom, maľba s poéziou.

Umelecké začiatky Ladislava Schovanca značne ovplyvnil jeho starší brat Alois, nadaný výtvarník a historik, člen Univerzitnej knižnice v Prahe. Počiatkové informácie o umení zachytil budúci maliar práve od neho. Brat Alois bol veľkým obdivovateľom a následne aj žiakom majstra Jana Köhlera a profesora Vladimíra Hofmana. Starší brat pri návštevách v ateliéroch majstra Köhlera brával so sebou aj svojho mladšieho brata Ladislava. Ten bol očarovaný dielami oboch umelcov. Ich tvorba mu bola motiváciou pre jeho umeleckú činnosť.

Cesta Ladislava Schovanca k veľkému maliarskemu umeniu začala večerným štúdiom výtvarného umenia v Brne. Neskôr, v rokoch 1968-1971 dokonca absolvoval štúdiá na Teologickej fakulte v Prahe. Prvú scénu robil pre brniansku operetu „Svatoboj“. V roku 1959 vyhral konkurz na miesto asistenta u docenta Zrzavého na Pedagogickej fakulte v Olomouci. Pre neúčasť vo voľbách však na toto miesto nemohol nastúpiť. Naďalej sa však venoval voľnej tvorbe, maľovaniu, zvlášť technikám akvarelu, gvašu a olejomalbe. V roku 1961 získal miesto v Štátnom divadle v Brne, kde až do roku 1973 pracoval ako scenograf. Svoju tvorbu uverejňoval v novinách „Lidová demokracie“, v časopisoch „Okno“, „Nový život“, „Hlas domova“, „České slovo“, „Kulturní informace“, „Orel“, „Zpravodaj“ a pod. Ilustroval známe české knižné vydania: Bieleho tesáka od Jacka Londona, Krušinovu Matildu a neskôr celý rad básnických zbierok Běly Schovancovej, vydaných vo francúzštine a češtine: Kalendář země, Boží láskou ozářené, Svítání, Ve vánku z Patmosu, A l'aube, Le Chemin de la Croix avec la Vierge Marie, La Brise du Patmos, Deux Nuits a Golgota. V roku 1973 v komunistickom Československu vrcholil proces normalizácie a atmosféra sa pre umelca stala neprijateľná. V roku 1973 so svojou budúcou manželkou Bělou emigroval do Talianska, kde žili v

umelec uprednostňuje „pracovať“ maľovaním cyklov ročných období, pričom do tvorby vkladá prírodné prvky a javy samotnej prírody (Avanguardia Artistiche, 2007).

Kto pozná život Ladislava Schovanca vie, že dal svetu viac ako od neho dostal. Dokázal pozdvihnúť ľudského ducha nielen svojou umeleckou tvorbou, ale aj svojimi životnými postojmi. Jeho maľby nie sú teoretickou fikciou, ale odrazom konkrétneho ľudského života v transcendentnom nazeraní a prežívaní

každodenných dní človeka. Jeden z našich slovenských veľkánov Ludovít Štúr raz napísal, že „umenie zjavuje ducha vo forme krásy, umenie je oslávenie a zvelebenie ducha“. Ladislav Schovanec je jedným z tých, ktorí skvele naplnili a stále naplňajú to, čo Štúr tak brilantne sformuloval. Z maľovania urobil archeológiu ľudského ducha, medicínu ľudskej duše a teológiu pozdvihnutia k Bohu.

Majster Ladislav Schovanec získal mnoho prestížnych cien, vyznamenaní a uznania. Z mnohých spomenieme len niekoľko. V roku 2002 sa stal absolútnym víťazom na Svetovej výstave v Pise (Mostra Mondiale di Grafica e Pittura - 4. výstava grafiky a maľby). V roku 2004 získal v talianskej Vade cenu „Grand Premio Toscana - OSCAR della Cultura“. V roku 2005 získal na celonárodnej

výstave v Issoudun vo Francúzsku 1. cenu za gvaš (Salon National d'Art d'Automne), a vo Florencii cenu „Michelangelo Buonarroti“. V roku 2006, opäť vo Florencii, získal „Grand Prix Sandro Botticelli“ a v roku 2007 Grand Prix de Raffaele Sanzio“. V tom istom roku bol v Galérii „Centro Storico“ vyznamenaný cenou „Premio Oscar della Cultura“. Za oslnivé výsledky svojej umeleckej činnosti bol prijatý za člena najstaršej umeleckej akadémie na svete, florentskej „Accademia Araldica Internazionale Il Marzocco“, ktorú v roku 1446 založil Cosimo di Medici, a za člena medzinárodnej akadémie vied a umení „Greci-Marino“. Jeho meno každoročne figuruje v prestížnom talianskom Dizionario Enciclopedico Internazionale D'Arte Moderna e Contemporanea a francúzskom Encyclopédie Larousse. Popredné vydavateľstvá ako Regard, Alba, Centro Diffusione Arte di Palermo zahŕňajú jeho meno medzi najvýznam-

nejších moderných maliarov. Napriek tomu majster Ladislav Schovanec zostáva umelcom a človekom veľmi skromným a prekvapujúco jednoduchým, v ktorom vedomie časnej pomínutelnosti participuje na večnej transcencii. Umelec veľa dáva a málo očakáva. Málokto však vie, že Ladislav Schovanec naplnil aj inú myšlienku Ludovíta Štúra: „My chytili sme sa do služieb ducha, a preto musíme prejsť cestu života trnistú“. Majster Schovanec vždy bol a je v službách ducha. No často musel so svojou rodinou prejsť aj cestou zarastenú trnami.

Výstava obrazov majstra Ladislava Schovanca, ktorá sa uskutoční od 2. do 26. apríla 2009 v renomovanej Nitrianskej galérii bude už 219 výstavou umelcových obrazov. Jeho obrazy obdivovali milovníci umenia na všetkých kontinentoch sveta. Majstrove obrazy zavítali do najprestížnejších svetových galérií, tento krát zavítajú do starobylej slovenskej Nitry. Milovníci umenia si tak budú môcť pozrieť aj najnovšie obrazy, ktoré majster namaľoval úmyselne pre túto výstavu. Samotné názvy obrazov odzrkadľujú krásu prirodzeného sveta (Noc nad jazerom, Z kozmických diaľok, Hmla nad lesmi, Svitanie, Horská symfónia, Noc vesmírna, Nad ľadovými pustinami, Polárna noc) alebo biblické udalosti a motívy (Stvorenie človeka, Pri brieždení dňa tretieho, Zem Božia, Golgota, Oheň bolesti, Štyria evanjelisti v harmónii vesmírnej). Pre Nitru ako aj pre samotného umelca bude táto výstava významným okamihom. Ladislav Schovanec je hlboko veriacim človekom. Má mimoriadne hlbokú úctu k cyrilo-metodskej tradícii, ktorá je vlastná obom našim národom. Na túto skutočnosť je majster patrične hrdý. Cyrilo-metodská tradícia je identitou jeho osoby, jeho rodiny ako aj celého nášho národa. Pápež Ján Pavol II. pri svojej druhej návšteve Slovenska, keď navštívil Nitru povedal, že „Nitru je kôľkou kresťanstva strednej a východnej Európy“. Majster Ladislav Schovanec teda neprichádza na Slovensko ako do neznáma. Práve naopak. Prichádza domov, do svojho. Kiež teda jeho obrazy oslávia a zvelebia ducha aj slovenských milovníkov súčasného umenia.

TOMÁŠ PRUŽINEC

Báseň sa kľbí s obrazom

K výstave obrazov Ladislava Schovanca v Nitre

